

SZOCIÁLPOLITIKAI SZEMLE

SZERKESZTI: DR. LANGZI JENŐ

TÁRSSZERKESZTŐ: DR. KADOSA MARGEL

Dr. Neményi Bertalan: Trösztrendszer és pénzügyi oligarchia.

A gazdasági üzemek integrálódása, mely minden országban lépést tart a kapitalizmus térhódításával, nálunk Magyarországon eddig kettős formában jelentkezett. Egyik megnyilvánulási alakja a kartell, mely egymástól független üzemek *kereskedelmi* szempontokból való egyesülését jelenti, másik pedig egy tisztára *pénzügyi* kapcsolat, az amerikai „New-Yersey Holding Company”-k analogonja, mely hivatva van nálunk a trösztök azon tulajdonságait pótolni, melyek a kartellben hiányzanak. *A kapitalisztikus szervezeteknek ebben a dualizmusában* látom én annak az enélkül csaknem megmagyarázhatatlan jelenségek egyik főokát, hogy Magyarországon a termelőknek a fogyasztók rovására menő legkíméletlenebb szervezkedése mellett sem tudott mindeddig a kedvező természeti és munkaviszonyoknak megfelelő ipar fejlődni. Minthogy pedig itt egy kialakulóban levő abnormitásról van szó, mely útjában most még aránylag könnyen könnyen feltartóztatható, azt hiszem nem végezek felesleges munkát a helyzet részletes feltárásával, annál kevésbé, mert az eminens fontosságú kérdést: a magyar trösztrendszer kérdését, közgazdasági irodalmunk eddig teljesen elhanyagolta – vagy talán még közelebb járunk az igazsághoz, ha azt mondjuk, hogy még fel sem vetette.

Maguk a kartellek, absztrakté tekintve, bár kétségtelenül a verseny korlátozására s ezzel a termelésnek monopolizálására vezetnek, annyira természetes fejleményei a kapitalisztikus gazdasági rendnek, hogy valószínűleg csak annak összeomlásával fognak eltűnni. Nem is volna célszerű – mint azt némely államban, eredménytelenül meg is kísérelték, a kartellszerű tömörülést törvényhozási úton eltüntetni, már csak azért sem, mert az ily módon felszabaduló féktelen verseny feltétlenül elpusztítaná a gyenge vállalatokat s ezzel az illető iparágat újból csak egy-két túlélő hatalmas organizmus önkényének szolgáltató ki. Az ily törvényhozás tehát a kívánt eredménynek: a jótékony verseny fenntartásának, éppen a visszajához vezetne.

A kartellek azonban *tiszta formájukban* nem is mondhatók se közgazdasági, se társadalmi szempontból káros hatásúaknak. Minthogy ugyanis igazi monopolisztikus állásra egyrésztől a teljesen csak ritkán kizárható külföldi verseny, másfelől a rokon-iparágak versenye és végül a legtöbb készáru előállításág szükséges közbenső feldolgozási folyamatok nagy száma következtében a kartellek szert nem tehetnek, természetesen önkényes ármegállapításokról, a fogyasztók tetszés szerinti kizsákmányolásáról sem lehet szó. Ennek következtében az, ily *tiszta kartellek* keletkezését mindig csak az egzisztenciát megnehezítő verseny korlátozása, tehát közvetve a *produktivitás szempontjából vett gazdaságosság* fogja irányítani; főszempontjai lesznek, hogy a munkamegosztás tökéletesebbé tételével, a termelésnek helyileg észszerűbb megosztásával, stb. a gaz-

dasági eredményt fokozzák, ami által gyakran még a fogyasztókra is hátrány helyett előnyök hárulhatnak. Újból hangsúlyozom, hogy mindez csak elmélet, illetve Magyarország szempontjából, ahol a kartellek csak igen ritkán jelentkeznek tiszta alakjukban, nem bír praktikus megállapítások jellegével. Nálunk ugyanis az egyes iparvállalatok vezetésében épügy, mint a legtöbb tömörülésnél is, nemcsak hogy általános gazdasági szempontok nem jutnak érvényre, de rendszerint még az illető vállalatoknak egyéni ökonómiai érdekei is háttérbe szorulnak. A hatalom, mely őket a maga céljaira használja ki, az, amelyet nemrég egy kiváló magyar újságíró rendkívül találó szóval „bankokráciának” keresztelt el. Ez a szó a financiai oligarchiát jelenti, mely ugyan másutt is megvan, nálunk azonban egészen sajátos alakban jelentkezik. Franciaországban pld. szintén négy vagy öt bankkolosszus korlátlanul uralja az egész pénzügyet; de ami ezt az állapotot a magyarországi helyzettől megkülönbözteti, éppen az, hogy csakis a pénzügyi piacot sajátítják ki a maguk számára, míg az ipar és kereskedelem fejlődésének szabad kezét engednek. Nálunk azonban a bankok sokkal nagyobb részének mint bárhol másutt a külföldön életeleme éppen az *ipar* és a *kereskedelem* „vezetése”, úgyannyira, hogy ma már nagyobb kölcsönügyletek bank- és iparvállalat között csaknem kizárólag „financirozások” alakjában jönnek létre. Hogy pedig ezek a financirozások gazdasági szempontból milyen megítélés alá esnek, erre nézve egyik *pénzügyi* folyóiratunkból,¹⁾ mely bizonyára nincs elfogulva a bankok rovására, idézem a következő jellemzést: „Financirozás a szónak jelenlegi értelmében annyit tesz, mint valamely kereskedelmi, vagy ipari vállalkozást, amely eddig jól, vagy kevésbé jól, de valahogy mégis prosperált, pénzzel olyképp támogatni, hogy a végén az illető vállalat, avagy legalább a vállalat tulajdonosa, illetve tulajdonosai menjenek tönkre, a vállalkozás pedig a financirozó intézet tulajdonába menjen át.” Ezt a folyóiratot illusztráló példákat nap-nap után olvashatunk az újságokban. Kevésbé van alkalma a nyilvánosságnak arról, tájékozódni, hogy az iparvállalatoknak a bankok általi kezelése a részletekben is mennyire antiökonómikus szempontok szerint szokott történni. Példaképpen ennek a szisztémának egy a legutóbbi időben felmerült apró, de nagyon jellemző mozzanatára akarok csak emlékeztetni. Egyik legtekintélyesebb pénzintézetünk, melynek „égisze alatt” több cukorgyár működik, utóbbi időben rátette a kezét a bükki gyárra is. Ezzel egyidejűleg saját gyárai között olyan üzemfelosztást létesített, hogy szerencsi gyáranak termelését redukálta, sőt ott a kockacukor előállítását egészen megszüntette, úgy, hogy most pld. Szatmár vidékére Ausztriából kénytelenek a kereskedők cukrot hozatni, mert – tekintve, hogy a közeli szerencsi gyárból már nem szerezhetik be ezt az árut, – az osztrák forrással egyik

*) „Pénzügyi Szemle” 1912. IV.

magyar gyár sem tud konkurrálni. Az ilyen ipartönkretételből közvetlen haszna végeredményben senkinek sincs: se a gyárnak, se a banknak. A bank azonban a maga profitját eszkömpáltta már a beolvasztás alkalmával, s így magára nézve minden kockázat nélkül folytathatja az ilyen szociálökonomiailag súlyos megítélés alá eső manővereket.

Mindez nemzetgazdasági szempontból annál inkább módfelett aggasztó, mert csak a légritkában akad oly nagyobb ipari vállalkozás, mely tőkeerejénél fogva tartósan ellen tudna állani a pénzügyi oligarchia mindent beolvasztó törekvéseinek és erejének.

De ennél még sokkalta nagyobb baj az, hogy a szorosabb gazdasági egyesülések, a fuzionálások, kartellek stb. jórészt szintén a nagy bankok művei. Az ily tranzakciók óriási nyereséggel kecsegtetnek, s ezért a bankok azt a hatalmi helyzetet, melyet az egyes vállalatok fölötti uralomban élveznek, a leglelkiesmeretlenebb módon arra használják fel, hogy minden gazdasági rai-sontól függetlenül, minden ökonomiai szükségszerűség nélkül, monopóliumokat létesítsenek.

Az ilyen kombinációk azután, ellentétben a normális utón létrejövő kartellekkel csak a versenynek teljes kiirtásával s a fogyasztóközönség legkíméletlenebb kizsákmányolása mellett tarthatják fenn magukat, mert hisz létjogosultságuk éppen ebben van; s a „finanszírozó” bank vagy bankok abnormisan nagy profitjának emelése természetellenes keletkezésüknek és fennmaradásuknak egyetlen alapja.

Hogy a kartellek s hozzájuk hasonló alakulatok mennyire általánosan és csaknem kivétel nélkül a fent leirt szempontok szerint és célok kedvéért jönnek létre, mi sem bizonyítja ékebben, mint az a tény, hogy a dolgok ilyenén alakulásán nálunk már senki sem ütközik meg. A közfelfogás hozzá szokott már ahhoz, hogy a kartellek immanens tulajdonságának tekintse az árak mesterséges felcsigázására való törekvést, s abban a hiszemben, hogy ez az eredmény úgy is elkerülhetetlen, senki sem törődik azzal, vajjon ez a monopólistikus alakulat a gazdasági szükségszerűség talajából nőtt-e ki, vagy pedig valamely pénzintézet által önkényesen tákoltatott-e össze. Sőt ez a kérdés eddig - sajnálatos tényként regisztrálom, - a közgazdasági írókat is csak a legkritikáiban érdekelte. Pedig nem esik messze a német példa, amely igen tanulságos összehasonlításokra adhat alkalmat. *A német kartellek* - nem kizárólag, de nagyrésztben, - tisztán csak az üzemi költségek redukciója érdekében alakídnak, s az ebből származó előnyöket a kartellirozott vállalatok méltányosan megosztják a fogyasztókkal. Mily paradoxul hanzik nálunk: kartell, mely az árakat csökkenti! Pedig aki ösmeri az üzleti verseny fiziológiáját, az megfogja ezt érteni, tudva, hogy a verseny legnagyobb veszélye nem az árak leszorításában rejlik, hanem a tervszerűtlen, anarchikus termelésben, mely rengeteg fölösleges költséget emészt fel.

Ezen baj kiküszöbölésében tehát méltán merül ki a legtöbb német kartell feladata, annál is inkább, mert midőn viszont az árak megállapításánál a szervezkedés által keletkezett előnyös helyzetet nem aknázza ki, ezáltal az áraknak nemcsak versenymentességét, de ennek folytán nivóját is állandósítja, ami viszont tapasztalatszerűleg magának a kartellnek stabilitását is nagymértékben fokozza.

Láttuk, hogy a mi kartelleink nem ily szempontok szerint keletkeznek és állanak fenn. Ámde van nekik is hasonmásuk, még pedig - az amerikai trösztökben. Csak - eltekintve természetesen a nagy méretbeli különbségektől - még azzal az eltéréssel, hogy míg

Amerikában ez a két jelenség: a Money-trust uralma az ipar fölött, s az ipari üzem versenymentessé szervezése, egyetlen jelenséggé olvadt össze, addig nálunk ez a két momentum még külön-külön figyelhető meg. De egészben véve mégis a mi viszonyaink, mint mindjárt egy-két példán illusztrálni fogom, annyira hasonlítanak az amerikaiakhoz, hogy néhány ottani tapasztalatot sikerrel értékesíthetünk, s a kialakulóban levő magyar trösztrendszer elleni praeventív eljárásban az anti-trust-movement eredményei nagy hasznunkra lehetnek.

Egy elsőrangú amerikai szaktekintély, E. S. Meade, a Pennsylvanai egyetem pénzügytani professzora, a trösztök keletkezésére befolyó tényezőket a következőképen jellemzi:¹⁾ „The parties interested were primarily concerned in making a profit by marketing securities, and had only an indirect and often a remote interest in the future of the companies which were so easily formed and floated, they included in their combinations large numbers of plants which were not only unnecessary but whose operations were so wasteful that they have been since' abandoned. In short, the trusts do not represent a natural growth ... The motives which inspired the formation, were not economic and industrial but financial and pecuniary.”

Ugyanaz a kép tehát, melyet a mi ipari egyesüléseink nagy keletkezéséről festettem. S ezen viszonyok eredménye is ugyanaz, mint nálunk: a fogyasztók kiszipolyozása dacára ezen ipari kombinációk még a normális produktivitás fokán is mélyen alul maradnak, és különösen ami a részvényeseket illeti, ezek számára még az átlagos üzleti nyereséget sem biztosítják. Meade pld. rámutat arra a szinte hihetetlennek látszó tényre, hogy a „United States Steel Corporation”-nak, mely jelenleg talán a leghatalmasabb az amerikai trösztök között, részvényei éppenséggel nem mondhatók jó investíciós papíroknak; s míg pld. a „Pennsylvania Railroad”-nak - mely szerves egész, s organikus gyarapodással jutott el nagyságának mai fokáig - bruttó bevételei az utolsó 10 évben 35%-kal emelkedtek, addig a „U. S. Steel Corporation” forgalma ugyanezen idő alatt alig 7%-os gyarapodást mutat. De hogy mennyire híjján vannak az ilyen mesterséges iparkolosszusok minden gazdasági létjogosultságnak, azt mind ezen adatoknál még közvetlenebbül bizonyítja, hogy pld. az amerikai petróleum és dohánytröszt bírói felosztása folytán egymástól függetlenekké vált kisebb üzemek részvényei jelenleg jóval magasabb értékkel bírnak, mint aminőig azelőtt, a monopolisztikus helyzet idején, fel tudtak emelkedni.

Az a felismerés, hogy iparunkban az amerikai trösztrendszer sok jellemvonása már most is feltalálható, párosulva azzal a kétségtelenül jogosult aggályal, hogy a bankok hatalmi pozíciójának rohamos és állandó emelkedése, nagyarányú tömörülésük s az iparnak egyre szorosabbá váló függősége a pénzügyi oligarchiától, az amerikanizmus legveszedelmesebb formája felé sodor bennünket, gazdasági politikánk egyik legsürgősebb feladatává teszi ezen abnormis állapotnak a lehető legkevesebb jogos érdek feláldozása árán s kifejlődésének lehető korai stádiumában való orvoslását.

Mielőtt azonban a szükségesnek mutatkozó jogi reformok részletes fejtegetésébe bocsátkoznám, magára az állami beavatkozás tenyéré vonatkozó aggodalmakat kell elosztanom, melyekre - bármennyire alaptalannok is - a gazdasági élet korlátlan szabadságának

*) „The fallacy of »big bussiness«.” (Annals of the American Academy, July, 1912, 84. o.)

apostolai részéről okvetlenül el kell készülnie lennünk. A *laissezfaire* ezen orthodox hívóinek megnyugtatására tehát ismételten hangsúlyozom, hogy azoknak az ipari tömörüléseknek, melyeket a *szabadon működő gazdasági erők* hoztak létre, – *mint rendszerint gazdaságilag célszerű, de minden körülmények közt szükségszerű alakulatoknak* – megrendszabályozása az én nézetem szerint is oktan volna, s valószínűleg a kívánt eredmény visszajára vezetne; s épp ezért nem is a gazdasági szabadság korlátozására, hanem ellenkezőleg az annak érvényesülését akadályozó erőszakos és autokratikus alakulatoknak megfékezésére irányuló módokat fogom vizsgálatom tárgyává tenni.

Látnivaló tehát, hogy a feladat sokkal bonyolultabb, semmint azok szokták gondolni, akik „küzdjünk a kartellek ellen” csatakiáltással ostromolják s vélik lerombolhatni a mai munkást, fogyasztót és kistökeket egyaránt kizsákmányoló, autokratikus gazdasági rendszer várát. Sőt, ha egyenesen a kartellek megrendszabályozásán akarnók kezdeni a dolgot, váratlanul egy nagy nehézséggel találunk magunkat szemben. A lehetetlenséggel határos feladat ugyanis, törvényhozásilag elhatárolni a kartellnek gazdasági létjogosultsággal bíró alakját a kartell formájába burkolt jogosulatlan magán-monopóliumtól. A híres amerikai Sherman Law-ról is, – mely pedig rendkívül gondos munka s igen beható szakszerű megfontolások és parlamenti tárgyalások eredménye, – bebizonyult alkalmazása folyamán, hogy a praxisban előforduló esetek sokféleségé, a való élet változatosságához a törvény merev szövege nem tud hozzásimulni; úgy hogy a bíró, midőn látszólag a törvényt alkalmazza, voltaképen csak a törvény betűjével fedezi a saját – egyébként teljesen önkényes – álláspontját. Ismétlem: a bíró ezen, valóságilag törvénytörő, működésére a Sherman Law esetében *nem a törvény fogyatékosága ad alkalmat*. A törvényhozó akarata mintaszerű precizitással van megrogzítva a törvény első mondatában, mely szerint „every contract, combination in the form of trust or otherwise, or conspiracy in restraint of trade or commerce ... is hereby declared to be illegal.” Tehát az alapelv: az üzleti élet megszorítására, más szóval valamely üzletág monopolizálására irányuló „konspiráció” üldözése, félreismerhetetlen.

Hogy pedig valamely konkrét esetben társadalomellenesség fenn- vagy fenn nem forgatását az összes körülményeknek *mennél szabadabb* mérlegelése után a bíró döntse el, ez nem is ellenkezik és nem is ellenkezik a törvényhozó intenciójával. És csak ugyan üdvösnek bizonyult Amerika gazdasági jólét szempontjából, hogy ugyanaz a törvény, mely lehetővé tette Harrison, Cleveland és Mac Kinley kormányainak, hogy egyes apróbb visszaéléseket, még ha azok a fogyasztók érdekeit sértették is, az ipar és kereskedelem háborítatlan fejlődése érdekében elnézzenek, adott módot viszont Rooseveltnek arra, hogy az idővel mindinkább elfajuló viszonyokhoz mérten a megtorlás leg-súlyosabb és leghatékonyabb eszközeit vehesse igénybe, amint ez a Standard Oil Company és az American Tobacco Company esetében – ezen mammuth-trösztök feloszlatása által – meg is történt.

Nézetem szerint tehát a törvényhozás feladata a kartellekkel szemben nálunk is egy ily, külső alakjára nézve absztrakt, de lényege szerint annál félreérthetlenebb célzatú törvény létesítése volna. Bíróságainknak, épp úgy mint az amerikai bírónak, bizonyára meg volna a helyes érzékük egy ily kétélű fegyvernek a veszélytelen kezeléséhez.

De a megtorlás ezen eszközénél még sokkal hatékonyabbak lehetnének oly *preventív* intézkedések, melyek kizárnák azt, hogy valamely egyesülés, kartell létreho-

zatala ne saját tagjainak spontán ténye legyen, hanem valamely kívülük álló faktor, pld. egy bank által, annak saját érdekében vitessék keresztül. Nézetem, szerint, ha valamely tökéletes módot találunk annak biztosítására, hogy *több vállalat egyesülésének alapja csak is szerződés, ne pedig kölcsönös, vagy éppen kívül álló harmadik személyekben fennforgó részvény birtoklás legyen*, problémánk megoldását hatalmas lépéssel vittük előbbre, mert ezen megkülönböztetésben látom a tiszta kartelleknek a trösztöktől való egyedül helyes elhatárolási módját. Az ilyen praeventív intézkedések praktikus megvalósításánál azonban – ellentétben a Sherman-law-ról mondottakkal, – a törvényes intézkedés főereje éppen a precíz részletezés által elérhető megkerülhetlenségben rejlenek.

A legradikálisabb megoldás, melyet e téren ismernek, John Sharp Williams amerikai szenátor törvényjavaslatában foglaltatik, melyet ez év februárjában terjesztett az Unió államközi-kereskedelmi parlamenti bizottsága (Committee on Interstate Commerce) elé. Ennek a nagy gyakorlati érzékre valló elaborátumnak, melyből azonban tudtommal, mindezideig törvény nem lett, 1. d. pontja szerint valamely vállalat az államközi kereskedelemben¹⁾ csak oly feltétel alatt vehet részt, hogy „ semmi más testület, egyesülés vagy társas intézmény hozzászólási jogával, vagy szavazatával se közvetlenül, se közvetve, üzletmenetébe be nem folyhat, sem pedig oly személy, mely közvetve, vagy közvetlenül valamely konkurrens üzemet akár mint annak tulajdonosa, akár mint részvényese, tisztviselője, alkalmazottja, ügynöke, vagy bármi más minőségben képvisel, közvetlenül vagy közvetve hozzászólási joggal, vagy szavazatával a vállalat üzletmenetébe be nem folyhat, se annak igazgatójává (igazgatósági tagjává) vagy tisztviselőjévé meg nem választható.” A Williams-féle javaslat törvényes hatálya alatt strohmanként való szereplésre is nehezen volna bárki is kapható, amennyiben ennek 5. §-a egyes személyeknek a törvény kijátékszására irányuló minden kísérletét igen nagy (10.000 dollárig terjedhető) pénzbüntetéssel, sőt ha monopolisztikus helyzet teremtésére irányuló szándék kimutatható, öt évig terjedhető fogságbüntetéssel kívánja sújtani. Hasonlóan súlyos büntetések s azonfelül az államközi forgalom jogának megvonása vannak kontemplálva arra az esetre is, ha maga valamely társaság szegi meg a törvény intézkedéseit, vagy cselekszik akármilyen módon in fraudem legis.

Tagadhatatlan, hogy az ezen javaslatban foglaltak túllőnek a célon. Különösen veszélyesnek tartanám az idézett 1. d. §. *első* tételének kodifikálását, kivált nálunk, mert ezzel éppen a tőkeerejűkre nézve gyengébb, de talán a kedvező konjunktúrákra való tekintettel, egyébként életképes vállalatokat a biztos megsemmisülésnek tennők ki. A bankok ugyanis, melyek a finanszírozás jelenleg dívó rendszere mellett veszélytelenül kölcsönözhetnek egészen gyenge vállalatoknak is, mivel az ily módon lábrasegített vállalatok vezetésére közvetlen ingerenciát gyakorolhatnak a Williams-féle javaslat uralma alatt csak oly vállalatokat támogathatnak kölcsöneikkel, melyek a fenti garanciák nélkül is kellő biztonságot nyújthatnak követeléseik fedezésére nézve. De még az ily vállalatok sem sokat nyernének, mert jogi függetlenségükért cserébe óriási gazdasági áldozatokat kellene hozniuk azon kétségtelenül súlyos feltételek alakjában, melyeket a kölcsönző intézetek elébük szabnának, hogy magukat a részvénybirtoklással járó előnyök, s esetleg az alapítási haszon elmaradásáért is kárpótolják. Nézetem szerint tehát a Williams-féle ja-

¹⁾ „Interstate business”; ez ugyanis a vállalat nagymérvű kiterjedésének legfőbb kritériuma.

vaslat ezen része egyelőre csak oly módosítással volna célszerűen megvalósítható, hogy valamely társaság vagy egyesülés csak két vagy több *hasonló irányú* vállalatra ne gyakorolhasson semmi néven nevezendő ingerenciát, ellenben szabadon legyen akárhány *különböző* ipari vagy üzlet-ághoz tartozó vállalatban érdekelhető, (rokon-iparágak, sem pedig egy és ugyanazon termelvény előállítására szolgáló, egymást kiegészítő üzemek e tekintetben természetsszerűleg nem volnának „különböző” iparágaknak minősíthetők.) Ily módon minden trösztszerű alakulásnak eleje volna vehető, habár az ipar még mindig bizonyos feudális függőségben maradna a pénzügyi hatalmasságoktól.

Ámde nyilvánvaló, hogy ezen rendszabály jelentősége csak a fogyasztó és esetleg még a munkás érdekeinek megvédésére szorítkoznék, míg a kistőkés. legyen az akár a hitelre szoruló iparos, akár valamely nagy iparvállalat, de különösen nagy pénzintézet részvényese, a nagytőke önkényének továbbra is ki marad szolgáltatva. Az ezeknek szempontjából szükséges reformokkal a „részvénytársasági jog reformja” gyűjtőnév alatt szoktak foglalkozni, még pedig külföldön igen behatóan, nálunk azonban sajnos, még nagyon keveset és azt is csak ötletszerűleg, minden rendszeresség nélkül.²⁾ Ez utóbbiakra nézve minálunk még inkább csak praeventióról lehet szó. Eddig ugyanis a munkaadók organizációjával a munkásság szervezkedése mindig lépést tudott tartani, s így nem igen fordulhatnak elő oly hatalmi túlkapasok a mi trösztjeink részéről aminek mondjuk, Amerikában lehetségesek, ahol pld. a „Steel Corporation” az 1901-iki nagy sztrájk letörése után a szervezett munkát az acéliparban a szó szoros értelmében kiirtotta s azóta önkényesen diktálja a munkafeltételeket. De az acéliparban uralkodó ezen állapotól eltekintve, a többi iparágakban is a helyzet Amerikában sokkal kiélezettebb mint nálunk, s ott a tőke és munka harca elsősorban már nem is a munkafeltételek körül forog, hanem egyenesen egymás monopohlyezetének megsemmisítésére irányul. Ha mindkét fél az organizáció kötelességénél fogva monopolyszerű helyzetet élvez, egyik sem egykönnyen fog álláspontjából engedni s így nagyon nehezen fog köztük megegyezés létre jönni. Van tehát tényleg némi alapja annak a paradox mondásnak, hogy Amerikában, a demokrácia hazájában, nincs szocializmus; mert a szocializmusnak ott éppen úgy egyedüli tartalma a trösztök elleni, lényegében kispolgári mozgalom, mint ahogy viszont a trösztök küzdelme a munkásság ellen is kimerül a munka úgynevezett „szabadságának”, vagyis szervezetlenségének elérésére irányuló – elméleti szempontból demokratikus – törekvésekben.

Részvénytársasági jogunk, mely az 1875-iki kereskedelmi törvény rég letűnt és százszorosán meghaladott korszakából – a kiegyezés utáni első évekből, – mered belé a mai, méreteiben és korruptségában egyaránt modern gazdasági világunkba, gyökeres átalakításra szorulna, melyhez a külföldi praxis, de még inkább a külföldi irodalomban kifejlődött elmélet, sok támpontot nyújthatna. Anélkül, hogy ehelyütt a részletekbe mélyedve, konkrét javaslatokkal szándékoznám előállani, inkább az a céлом a következő fejtegetésekkel, hogy a kor követelményeit e téren bizonyos rendszerbe foglalva, a szükséges reformok főbb elveinek áttekinthető képet nyújtsam.

A törvényhozás feladata a részvénytársasági jog terén kettős: a társaság alakulását oly feltételekhez

²⁾ Az 1911. évi Országos Jogászyűlésen e tárgyban történt néhány felszólalás is igen szűk körben mozgott, s az ülésen elfogadott határozati javaslat eltekintve azon fogyatékoságától, hogy nagyon kevés pozitívumot tartalmaz, módfelett távol van attól is, hogy radikális állásfoglalásnak legyen minősíthető.

kötni, melyek céljának és működésének becsületességét garantálják, s másfelől a társaságot, fennállásának egész idejére, a legnagyobb publicitás ellenőrzésének vetni alá.

A társaság keletkezésekor a kistőkést főleg az a veszély fenyegeti, hogy az általa jegyzett részvények már a jegyzés pillanatában a névértéknél sokkal alacsonyabb értékűek, akár azért, mert az alaptőke egy része fiktív jegyzések által fedeztetik, akár pedig, – a külföldi birodalomban úgynevezett „qualifikált alapítás” eseteiben, – mert az alaptőke nem kizárólag készpénzbeli, tehát részben önkényesen értékelhető és rendszerint tényleg túlértékelt betétekből alakul. Nagyon szedelmes különösen az előbbi visszaélés, mely oly módon szokott történni, hogy az alapítók általuk felvett kölcsönösszegeket hamisan úgy tüntetnek fel, mintha befizetések volnának, s az alakuló közgyűlés után a kölcsönösszeget újból visszafizetvén, a léprement kistőkéssek filléreinek kívül a társaságnak gyakran egy krajcár alaptőkéje sem marad. Az ily üzelmek ellen jelenlegi törvényünk a szó szoros értelmében semminemű védelmet nem nyújt; sőt Kereskedelmi Törvényünk 152. §-a e tekintetben valóságos bűnpártolást követ el, amennyiben az alapítók felelősségét expressis verbis az alakuló közgyűlés feloldó határozatáig terjedő időre korlátozza.

G. Chastenetnek 1908-ban a francia törvényhozáshoz elé terjesztett javaslata¹⁾ az ilyen, első pillantásra csaknem megakadályozhatatlannak látszó manipulációk elleni védekezésnek egy igen ötletes módját ajánlja, melyhez hasonló egyébként már Olaszországban is törvénybe van iktatva, s mely abból áll, hogy a befizetett összegek a közgyűlés előtt letétbe helyezendők s abból a közgyűlés után is csak bizonyos meghatározott feltételek mellett vonhatók vissza; az ellenőrzés megkönnyítése céljából pedig a letétek csak egy pár, taxatíve felsorolt, nagy és megbízható pénzintézetnél eszközölhetők.

Ami már most a „qualifikált alapítások”-at illeti: ezen a ponton érintkezik a részvénytársasági jog a kartell – illetve trösztjoggal, mert igen gyakran a részvénytársasági forma csak a külszín, amelyben valamely monopolisztikus célzatú egyesülés kifelé jelentkezik. Különösen ezekben az esetekben szerepelnek üzemmegváltások stb. alakjában a „qualifikált alapítások”, s az ezeknél a fennálló törvények mellett oly könnyű visszaélések révén áll elő az alapító bankok „alapítási profitjának” legnagyobb része. Ha tehát ezen visszaéléseknek megfelelő – pld. a nem pénzbeli betéteknek hatósági ellenőrzés melletti felbecslésére vonatkozó – törvényhozási intézkedésekkel elejét vennők, bizonyára elmaradna az egészségtelen ipari alakulatoknak az a hosszú sora, amely jórészt éppen csak az ilyen és ehhez hasonló jogtalan hasznok kedvéért jön létre.

Ugyanez áll az alapításkor előfordulni szokott visszaélések 3-dik csoportjára: az alapítóknak mindenféle formában biztosítani szokott aránytalanul nagy, közvetlen és közvetett előnyökről. Az imént kifejtett oknál fogva az erre vonatkozó törvényes korlátozó intézkedéseknek is tröszt jogi szempontból nagy jelentőségük lehetne, bár kétségtelen, hogy e tekintetben nem könnyű a helyes középutat megtalálni; mert amennyire nehéz más módot találni a túlkapasok elleni védekezésre, kétségtelenül annyira bénítólag hatna viszont az alapítási kedvre az alapítóknak nyújtható előnyök törvényes limitálása. Nyilván ez a nehézség az oka annak, hogy eddig ez a kérdés a külföldi államok egyikében sem tudott még megfelelő szabályozást nyerni.

*) „La Grande Revue” 1908. 12. számában, 279. old.

Fentebb azt mondtam, hogy a részvénytársaság megalakulása oly feltételekhez volna kötendő, melyek lehetetlenné teyék, hogy egy társaság ab ovo azzal a cézzal alakuljon, hogy a befektetést kereső kistőkés tapasztalatlan tulajdonosait lépve csálja. A most elmondottakból azonban nyilvánvaló, hogy e mellett a legtávolabbról sem gondolok valamely koncessziós rendszer meghonosítására, mint azt egyébként Amerikában már a legkomolyabban tervezik. (L. „The American Review of Reviews”, July, 1912., Holland Thompson: „Big business and the trusts” c. cikkét.) De kétségtelen, hogy a bejegyezhetőségnek a K. T. 159. §-ában meghatározott feltételeit a fentiek szerint szükséges intézkedések (befizetések letétbe helyezése, nem készpénzbeli betétek előírászerű, esetleg hivatalos becslése stb.) megtörténtének igazolásával meg kellene toldani.

Térjünk most át a részvénytársaságoknak *működésük korszakában* való ellenőrzésére. Két alapvető körülmény tűnik itt mindenképp előtt szembe: egyik az, hogy az üzletmenet folyamán megint előtérbe nyomul a részvényesek körén túlmenő *közérdek*; másik pedig, hogy ennek megóvása semmiféle részletes prohibítív intézkedésekkel oly hathatósan nem eszközölhető, mint az intézményesen biztosított és a petíció jogának szankciójával is ellátott teljes *publicitás* útján.¹⁾

Mit ér az egyes részvényest jelenlegi törvényünk értelmében (174. §.) megillető határozat – megtámadási jog, mikor az csak a *törvény* – vagy *alapszabályellenes* határozattal szemben érvényesíthető, amíg a *törvény* nem nyújt kellő garanciát a becsületes ügyvitelre, az *alapszabályok* pedig úgy lehetnek megszerkesztve, hogy a társaság vezetőségének rendszerint legkevésbé sem áll érdekében azokat megszerzeni? És mit ér másfelől ugyanezen törvény 175. §-ában biztosított, a kisérvényesre nézve már a megkívánt jelentékeny részvénybirtok és a terhes költségelölézési kötelezettség miatt is csaknem teljesen illuzórikus – törvénytörési szakértői vizsgálat iránti petíció joga, midőn egyfelől a vezetőségnek módjában van a részvényeseket oly fokig tévedésben tartani, hogy a szabálytalanságoknak még gyanúja is ritkán ébredhet fel bennük, másrészt pedig, éppen az előbb említett oknál fogva, a „társasági üzletkezelést” rendszerint sem a törvény, sem az alapszabályok alapján a szakértőknek sincs módjukban „szabálytalannak” nyilvánítani.

Amerika mutatja meg itt is a legcélszerűbb megoldás útját. A múlt év elején ugyanis Francis G. Newlands nevadai szenátor törvényjavaslatot terjesztett a szenátus elé, mely szerint állandó bizottság volna alakítandó, melynek hatásköre kiterjedjen az összes gazdasági korporációk ügymenetére vonatkozólag a „*visitation, examination, investigation* és *publication*” funkcióira. Ezen működés nem csupán a formális szabályszerűség ellenőrzésére irányulna, – mint a revizori intézménynél, mely éppen ezért nagyon korlátolt értékű – hanem kiterjedne az összes nemzetgazdasági szempontok, valamint a részvényesek, a fogyasztók, és az üzletfelek jogos érdekeinek kellő érvényesülése fölötti örködésre is. E célból a javaslat értelmében jogában állna a bizottságnak bármikor nemcsak az összes

könyveket átvizsgálni s *minden egyes tételről* részletes elszámolást követelni (gondoljunk csak az igazgatóságok által minden elszámolási kötelezettség nélkül kezelt titkos alapokra, megvesztegetési pénzekre, stb.), hanem a vállalat közegeit minden különösebb ok nélkül bármikor eskü alatt kihallgathatja a legtitkosabb ügyletekre nézve is. Az ily módon megtudott adatok mindazonáltal csak annyiban tétetnek közzé, amennyiben valamely jogos érdek sérelmére irányulnak; a becsületes üzleti titkok ellenben a legszigorúbb megőrzésre számíthatnak. A bizottság továbbá utasíthatja a vállalatot valamely szabálytalan, vagy a közre sérelmes ténykedésének abbahagyására, s amennyiben, ez irányú felhívása eredménytelen maradna, hivatalból megindíthatja a pert a renitens vállalat ellen.

A bizottság ez utóbbi, aktív hatásköre nélkül is, már maga a publicitás is forradalomszerű átalakulást hozna az összes gazdasági egyesületek életébe. Lehetetlen volna a befentes igazgatóságnak továbbra is spekulálni a saját bankjának papírjaival, mert hiszen ez ma éppen a titkos üzletvitel által tétetik lehetővé, illetve csak ennek folytán kecsesget rizikó nélküli haszonnal. Lehetetlen volna titkos, vagy közismert, de azért letagadott kartellek szervezése (mint pld. a hatalmas szénkartell, mely valóságos egyedúróság jellegével bír, s nem szerepel a legnagyobb osztrák-magyar ipari és pénzügyi évkönyvben (Hanel-Compass, 1913) sem, s ezzel gyakran még az államhatalom kijátszása is szubvenció- és egyéb kedvezmények kérése kartellirozott vállalatok által „az existenciát veszélyeztető szabad verseny” jogcímén stb., stb. Lehetetlen volna, a közvélemény nyomása folytán, hogy maga az állam részese, tehát cinkostársa legyen olyan kartellnek, minő pld. a magyar vaskartell, mely üzemkorlátozásokkal az árak mesterséges felcsigázására törekszik s vasiparunk normális fejlődését lehetetlenné teszi; s míg Németországban az állam hivatalos jegyzéket létesít a kartellekről, hogy állandóan szemmel tarthassa őket, addig nálunk a közérdeket megtestesíteni hivatott államhatalom súlyos anyagi érdekeltségek vállalásával megfosztja magát az ellenőrzés lehetőségének még csak gondolatától is. Kizárt dolog volna másfelől nem létező üzleti konjunktúrák híresztelésével a kistőkét valamely vállalatban való részvételre csábítani; lehetetlenek volnának a fogyasztók kizsákmányolására irányuló irreális ármegállapítások, – egy szóval lehetetlen volna a trösztrendszert megteremtő és tápláló pénzügyi oligarchia fennmaradása és fejlődése.

Pedig a történelem ezen legújabb oligarchikus alakulata elleni küzdelem elég nagy társadalmi jelentőséggel bír ahhoz, hogy az az optimizmus, mely ily merészen radikális intézkedések számára csinál propagandát, létjogosultsággal bírjon. Sőt, nézetem szerint, inari, kereskedelmi és pénzügyi életünkön mindinkább elhatalmasodó azon monopolisztikus és egyben feudális rendszer, melyet a fentebbiekben ecseteltem, ép oly veszedelmes rákfenéje szociális életünknek, mint az a másik monopolizmus és az a másik feudalizmus, mely mezőgazdasági termelésünket bénítja meg. Az ez utóbbiaknak leküzdésére szolgáló – nálunk még igen kezdetleges stádiumban lévő – földreform mozgalom és a munkáskérdés mellé méltán kell, mint a társadalmi reformmozgalom harmadik nagy céljának, a pénzügyi és ipari monopolrendszer megdöntésére irányuló akciónak sorakoznia.

Ennek a szisztémának végső alapja: a részvénytársasági üzemforma, eredeti rendeltetése szerint a termelés demokratizálására irányuló alakulat volt.

¹⁾ A látszólagos „publicitást”, melynek hamis illúzióját a részvénytársasági mérleg közzététele, az igazgatóság évi jelentése, stb. oly sokakban kelteni szokta, találóan jellemzi és példákkal illusztrálja Lysis „Contre l'oligarchie financière en France” (1011.) című munkája (62. skk. old.) L. még 28. köv. old. is. „Vis-à-vis des actionnaires, on a la thèse suivante toute prête: «nous ne pouvons parler, divulger à nos concurrents nos affaires etc.»». Az tehát, hogy a „konkurrensekkel” karöltve, velük mindenben egyetérte visel valamely vállalat hadjáratot a fogyasztók tömege ellen, éppenséggel nem tartja vissza attól, hogy másfelől a részvényesek és a közönség könnyebb kijátszása végett ugyancsak a „konkurrenciának” a rémképét idézze fel.

Keletkezésük első idejében a részvénytársaságok a kis-tőkések szervezetei voltak a nagytőke túlsúlyának paralizálására. Mai formájuk ellenben olyan, hogy a kis-tőkék teljes abszorpciójához vezetnek; a tőke vízcesppei nem tudják bennük, a nagy tőke-rezervoárookban, önállóságukat a legkisebb mértékben sem megőrizni. Tgy keletkezett a termelési lehetőségek korlátoltságából folyó *természetes*, a középkori termelési rendszerből folyó *privilegiális* monopóliumok után, mint harmadik forma a mi korunk egyedárúsága: az *egyesült erők monopóliuma*. A feladat az, hogy magából az egyesülésből folyó gazdasági előnyöknek feláldozása nélkül, a magán-monopóliumoknak keletkezését és fennmaradását lehetetlenné tegyük.

A vaskartell hatása a munkáviszonyokra.

Folytatás.

Dr. Korpeles bizottsági tag: Mindenekelőtt azt szeretném megjegyezni, hogy ha Kestranek főigazgató úr a fém munkásszövetség emlékiratát tendenciózusnak nevezi, mi egészen jó társaságba, a munkastatisztikai hivatal és bizottság társaságába jutottunk, amelyek a munkaidőre vonatkozó kutatásokat végezték és amelyeknek a jelentését a főigazgató úr szintén tendenciózusnak mondotta. (Úgy van!) Eltűrom tehát a tendenciózusosság vádját. Kestranek úr tévedett, amikor azt állította az emlékirat szerzőiről, hogy azok az objektív igazság birtokában képzelik magukat. Eszembe sem jut azt hinni, hogy ily esetekben teljesen tárgyilagosak maradhatunk. Mi ép oly kevéssé vagyunk tárgyilagosak, mint a többi urak, csak azt szeretném, lia ezt ők is elismernék.

Kestranek úr az általánosítás szemrehányásával is illetett bennünket. A dolog azonban úgy áll, hogy a vaskartellnek a munka- és bérvizonyokra vonatkozó fejtegetései mintaszerű példái az általánosításnak és minekünk ezt a példát mindenestre követnünk kellett. Mindjárt meg is mondom, hogy miért.

Milyen volt a fém munkásszövetség titkárainak a helyzete, amidőn a vállalkozók emlékiratára felelnünk kellett? Ha ezekkel az általános és általánosító adatokkal azokat a jelentéseket helyeztük volna szembe, amelyeket a munkásszervezetek bizalmiférfiai az egyes üzemekben uralkodó viszonyok felől a központhoz be-terjesztettek, akkor természetesen azt mondták volna, hogy ezek néhány lázító és uszító egészen egyoldalú, szubjektív, tendenciózus színezetű állításai. Nem marad más választásunk, mint hogy a rendelkezésünkre álló hivatalos anyagot tegyük fejtegetésünk alapjává. Hogy ez az anyag nem valami nagyon tartalmas, azt mi sajnáljuk a legjobban. Be biztosíthatom az urakat, hogy a vasipari üzemekben levő munka, munkaidő és munkabérvizonyok részletes és specializált feltüntetésére irányuló kívánságukat nemsokára teljesíteni fogjuk. A munkatanács legközelebbi teljes ülésén azt fogjuk indítványozni, hogy a munkastatisztikai hivatal ezeket a feltételeket a legnagyobb terjedelemben eszközölje és nagyon fogunk örülni, ha a munkastatisztikai hivatal engedélyt nyerne arra, amire annak a bizottságnak, amely a munkaidőre vonatkozó felvételeket készítette, nem volt engedélye: az egyes üzemek megnevezésére.

Azt mondják, hogy ne általánosítsunk? De hát mit tett dr. Schuster főigazgató úr? ő a járadékvágyval, a blau Montag-gal, a szimulálás ösztönével érvel, és nem jutott tovább bizonyos általánosító megjegyzéseknél – : nem képes megállapítani, mily mér-

tekben mutatkozik a járadékvágy, és hogy a járadékvágy vagy a szimuláció eredményezi-e az előttünk fekvő adatokat.

Kestranek és dr. Schuster igazgató urak egyértelműen oly irányban nyilatkoztak, hogy a munkásság állandóságának, stabilitásának hiányát főképen a szociáldemokrata szervezetek okozzák, amelyeknek érdekében áll, hogy minél kevesebb stabil-munkás legyen. Nos, hát dr. Schuster ugyanazon fejtegetései sorári közölte, hogy a witkowitzi 17.000 munkás közül csak 84 van szervezve. Ezeket a számokat nem cáfolhatom meg. Sajnos, igaz, hogy a kohóiparban általában szervezetlenek vagyunk. De ha ez így áll, hogyan lehet a munkásság sűrű változását, amely évről-évre kiterjed a munkásság egy harmadrészére, a munkásszervezetek tevékenységének betudni? Azon, de azonkívül is nagyon tévednek az urak, ha azt hiszik, hogy a mi érdekünkben áll, hogy a munkások minél nagyobb része változtassa évenként a helyét. Ennek egészen más okai vannak. Kestranek úr felemlítette, hogy egyes üzemekben Königshofban és Kladnóban behozták a nyolcórás munkanapot, más üzemekben pedig legalább is úgy szabályozták a pauszákat, mint sehol másutt az osztrák vasművekben. Bizonyára nem véletlen, hogy Kladnóban és Königshofban csak 15, 16, 17%-os a munkásság változása, míg oly üzemekben, ahol e berendezések hiányoznak, jóval nagyobb. Ez semmi összefüggésben sincs avval a körülménnyel, hogy Kladnóban cseh, Witkowitzban pedig csak lengyel munkások vannak. Ez nem határoz. Talán az a német munkásság, amelyet az alpesi bányatársaság Stájerországban alkalmazott, oly rendkívül fluktuáló elem? Vájjon egyébként nem-e épen a német munkások állandóak? Talán a cseh munkások állandóbbak? (Egy hang: bizonyára!) Egész biztosan nem.

Kestranek főigazgató úr azt is elmesélte nekünk, hogy kladnoi munkások kimentek Westfáliába és onnan ismét visszatértek. De menjen el Westfáliába és nézze meg, hány ezer, sőt hány tízezer osztrák munkást foglalkoztat Westfália és a rajnai tartományok bányászata és kohóipara; azonkívül hány ezer osztrák munkás vándorol ki Amerikába és nem tér onnan sohasem vissza. Rendkívül jól érzik ott magukat és az Ő leveleik és jelentéseik még megszaportják a külföldre vándorló osztrák munkások' számát. Itt van 1 mi munkásaink csekély állandóságának a megfejtése. A jóléti berendezések és az emelkedő munkabérek dacára sem érzik jól magukat a munkások az osztrák kohóművekben és nem tudják elviselni, hogy míg az egész osztrák gyáriparban a munkaidő az évek folyamán jelentékenyen megrövidült, addig a kohóművekben fenntartották a tizenkétórás munkaidőt.

Kestranek úr azt is felhozta azután, hogy ámbár a munkabérek külföldön magasabbak, viszont a pénz vásárló ereje kisebb. Ez azonban ismét oly megjegyzése a direktor úrnak, amely – azt hiszem – mes nem engedett módon általánosít – kétségen kívül áll és számszerűleg bebizonyítható, hogy a megélhetés költségei Németországban és Angliában egyaránt kisebbek, mint Ausztriában és az egész kontinensen nincs ország, amelyben a munkásság megélhetése oly sokba kerülne, mint Ausztriában, és ha, az osztrák munkások bére pénzben kifejezve kisebb, mint a németeké és az angoloké, az ausztriai munkabérek még sokkal kisebbeknek fognak látszani, ha tekintetbe vesszük, hogy mily borzasztóan drága nálunk minden.

Még egy dologgal akarok kissé foglalkozni. Josephy úr tegnap az osztrák munkások átlagos kisebb értékűségéről beszélt. Ezt én is elismerem, ha az az értelme, hogy azok a sokkal jobb berendezések, amelyek a német munkásoknak gyermekeik kiképzése

tekintetében rendelkezésükre állanak, nem maradnak hatás nélkül; – ez egészen természetes. De ezt jórészen ellensúlyozza, hogy a munkások minden erejükkel pótolni törekuszenek, amit ifjú korukban – kényszerűségből – elmulasztottak.

Abban a pillanatban, midőn az osztrák munkások az ő szűk és kicsinyes viszonyaik közül kikerülnek egy nagy iparos-országba, ahol nem mint egy bizonyos igazgató vagy vállalat munkásaival, hanem mint egymással szerződésben álló egyenrangú felekkel bánnak velük, akkor nem kisebb értékűek, hanem éppen ezek az osztrák munkások a legkeresettebbek a rajnai tartományokban és Westfáliában és odaát Amerikában. (Közbeszólások.) Nem tagadható, hogy a külföldi ipar nagy és egyre növekvő része osztrák munkásokkal dolgozik, kik ott egyszerre magas cpialifikációju munkásokká lesznek. Ha az osztrák munkások kisebb értékűek, ennek nem a munkások az okai, hanem Ausztria. (Tetszés.)

Beer bizottsági tag: Mint a fémmunkásszövetség emlékiratának szerzője óhajtók egyet-mást az előttem szóló dr. Karpeles úr nyilatkozataihoz hozzáfűzni. Dr. Schuster főigazgató úr kifejtette, hogy szabályszerint hétfőn igen sok baleset szokott előfordulni. Ezt mi is elismerjük. De viszont a statisztikai adatokból az is kétségkívül megállapítható, hogy a hét vége felé a balesetek száma ismét emelkedő tendenciát mutat, – ez egészen természetese, mert a munkások fáradtabbak és más magyarázatra nincs is szükség.

Hogy áll a dolog a szimulálásnál? A mi pénztárunknak? 165.000 tagja van. Bizonyára előfordulnak szimulánsok is, de ezek a betegségi statisztikában alárendelt szerepet játszanak és egészen rendkívüli eset forog fenn önöknél, igazgató úr. ha a dolog más-képen áll. Ezt természetesen nem tudom megállapítani. De azt nem tagadhatja a főigazgató úr, hogy a betegségi viszonyok tekintetében igen szomorú állapotok uralkodnak Witkowitzban, és hogy a megbetegedések nagy számát a szimuláció sem elő nem idézi, sem nem igazolja. A kohóipar bizonyára oly iparág, amely súlyos veszélylyel jár a munkásokra nézve és aki valaha egy kohóművet látott, az jól tudja, hogy nagyon sok megégés történik ott és sok sebesülés fordul elő súlyos terhek emelése folytán is. A szimulációval nem lehet a dolgot megmagyarázni. A dolog természete hozza magával, hogy a magas hőmérséklet mellett dolgozó ember szeret friss levegőt színi; – a munkás többnyire félig meztelenül dolgozik, nehéz munkát végez és természetesen azon lesz. hogy mihelyt egy-két perc kínálkozik számára, kimenjen a friss levegőre, ott azután meghűl és ez az oka a sok rheumatikus betegségnek. Azonkívül a kohóiparnál gyakoriak az emésztő-szervek betegségei is, amelyek a szabálytalan táplálkozás következményei, és amelyek célszerű munkaidőbeosztással lennének elháríthatók.

A kerteli emlékiratában, mint a kartell egyik nagy élön vét említik fel hogy stabilitást létesít a foglalkozásokban. Uraim! Én tagadom ennek az állításnak a helyességét. A witkowitzi üzemi pénztár számításai alapján megállapítottuk, hogy minden évben a személyzet egy harmada hagyja el a telepet és egyébként rámutatok arra, hogy az iparfelügyelő urak egyike ezt, – ha nem tévedek – Donawitzra vonatkozólag is megállapította. Általában véve ez a jelenség az osztrák vasipari telepek nagy részén konstatalható. Ez bizonyára a nehéz munkával függ össze. Végre is csak nem vehető egy embertől rossz néven, hogy ha kényelmesebb életet élhet, hát a könnyebb életmódot választja és anélkül, hogy valakit személyesen aposztrofálni óhajtának, meg vagyok arról győződve, hogy

ha a főigazgató urak valamelyikének sikerülne jobb álláshoz jutni, azt minden további habozás nélkül elfogadná. (Bizonyára!) Miért veszik akkor a munkástól rossz néven.

Von Lenz és Josephy kereskedelmi tanácsos urak mondták tegnap, hogy az osztrák munkások kvalifikációja és szolgáltatási képessége kisebb, mint a külföldieké. De hogy van az, hogy Ausztriában sokkal kevesebb németországi munkás dolgozik, mint amennyi osztrák Németországban?

Van ugyan néhány ezer, azt hiszem, de nem fogadják őket oly szívesen, mint odakünn a mieinket. Ismeretes, hogy különösen a vasöntőknél, Kruppnál, Essenben, előnyben részesítik azt, aki munkáskönyvet tud felmutatni és a munkáskönyv felmutatása igazolja, hogy a munkás osztrák. És fel kell tennem, hogy az essen-i Krupp-gyár főigazgatója ép oly jól tud számítani, mint a többi főigazgató urak. Bizonyára nem az osztrákok iránt érzett szeretet vezeti.

Nagyjából és egészben ez a kérdés az enquete-en az uralkodó. Mi nem is tagadjuk, hogy az osztrák munkás visszamaradt az angol mögött. De uraim, – amint arra már az előttem szóló is rámutatott – nem vagyunk e mi mindannyian elmaradottak. Vájjon nem elmaradott-e általában ez az ország, amelyben élünk, az ipari igazgatás és az üzemszervezet tekintetében? Miért kívánják Önök, hogy a munkás derekabb legyen a gyárosoknál. Önök lépnek fel redukálásokkal, mihelyt az akkord-munkás bizonyos jövedelemre tett szert és a munkás bolond volna, ha megfeszítené az erejét, hogy többet keressen – Önöknek.

Ami a witkowitzi jóléti berendezéseket illeti, hát ezek jó és okos intézkedések, – ezt nem akarjuk tagadni. Ha levest, bust és kétféle főzeléket kap az ember 15 krajcárért, még hozzá bőséges mennyiségben és jó minőségben, hát ez nagyon olcsó ár és nem is lehet ellene semmit sem szólni. De bocsásson meg, főigazgató úr, – nem szemrehányásképpen mondom, – önök egészen jó üzletet csinálnak emellett. Nem finánciális üzletre célzok; jól tudom, hogy ráfizetnek. De az ember ráfizethet és emellett mégis jó üzletet csinálhat. Hogyan is lehetne a dolgot Witkowitzban másképp is elképzelni? Hisz a munkásoknak szükségük van lakásra; nem tölthetik az éjszakát az utcán! És mint-hogy Witkowitz község egyértelmű Witkowitz művei, ott tulajdonképpen községi politikát folytattak. Ehhez járul még az is, hogy in praxi nem fest minden úgy, mint ahogyan a direktor értesülve lenni látszik. Nincs jog a lakáshoz. Az kegy és előnyben részesítés. Hogy is lehet ez másképp, ha még a sokgyermekű családokat sem részesítik előnyben a kevesebb gyermekűekkel szemben? Micsoda jóléti intézmény az, ha a nagyobb családú munkás nem kap lakást és a kisebb család v mégis kap? Ez jutalom, ez kegy, amely miatt a munkások méltán érezhetnek elkeseredést, mert lealacsonyításnak fogják tekinteni. Másképp állana a dolog, ha a munkások igazolhatnák ezeket a jóléti intézményeket, ha döntő befolyásuk lenne azokra, ami azonban még az üzemi pénztárnál sem történik. A törvény szavai szerint ugyan igen, de a valóságban nem. A betegsegélyző pénztári választmány elhatározhatja, amit akar, de az igazgató vagy pedig az ő meghatalmazott betegsegélyző pénztári bizalmiférfiának a vétője erősebb, mint a munkás-delegátusok szavazata. (El-lentmondás.) Bizony, így van, főigazgató úr. Ha ezt kétségbevonja, hiányosan van informálva. (Dr. Schuster: Mindig nagyon pontosan vagyok informálva.) Ezt tudom, de Ön mégis rosszul van informálva. Meltányolom, hogy pontosan informálva van, hogy sok részletet ismer, de nem vonhatja kétségbe, hogy nem

juthat minden az Ön tudomására. Ilyen körülmények között egészen másképp festenek a dolgok.

Még csak a munkásszervezetekről akarok néhány szót szólni. Szó volt könnyelmű sztrájkokról és hasonló dolgokról. Ilyeneket csak rosszul informált munkaadószervezeti titkárok írnak. Igen, rosszul informált titkárok, mert hisz az urak tapasztalatból jól tudhatják, milyen erőfeszítéseket kénytelenek a munkások bizalmiférfiai tenni, hogy a könnyelmű sztrájkoknak elejét vegyék. Mi nem csináljuk ezeket és minket nem lehet azért felelőssé tenni, ha a munkások a mi beleegyezésünk nélkül és akarataink ellenére be-
szüntetik a munkát. Meg vagyok róla győződve, hogy viszont nem minden vállalkozói szervezet titkára venne magára mindazért a felelősséget, amit a szövetségtagjai tesznek. Nem is kívánjuk. Mi – és ezt sok évi tapasztalat alapján mondom – semmit sem vizsgálunk behatóbban és lelkiismeretesebben, mint azt, hogy a sztrájk magában véve objektíve jogos-e. A munkás szempontjából minden sztrájk jogos, a munkás szempontjából jogos, hogy az ő bére emelkedjék, hogy több kenyérhez jusson; az ő szempontjából minden sztrájk jogos, amely célja az ő helyzetének javítása. Csakhogy a szakszervezetek csak a keresztlvihető lehetőségeket vehetik számításba és ezért hibás az a következtetés, hogy a szakszervezeteknek nincs más érdekük, mint sztrájkokat és hasonló dolgokat előidézni. Uraim, felhozhatok Önöknek egy angliai esetet. Egy clydei hajógyárban megállapodás jött létre az angol gépkészítők szervezete és a vállalkozók szervezete közt. A megegyezés lényege mindenek előtt az volt, hogy a munkások a meghatározott munkaidőn túl is kötelesek munkát végezni – bizonyos külön fizetésért. A szerződést oly időben kötötték, amelyben nem volt sok megrendelés. A szerződés megkötése után azonban a vállalkozó igen sok megrendelést kapott, hamarjában nem tudta üzemét bővíteni és kényszerítve volt a munkásoktól különmunka végzését kérni. A munkások azonban ki akarták aknázni a vállalkozóknak ezt a pillanatnyi kényszerhelyzetét és a különmunkáért nagyobb díjat követeltek, mint amilyenben szerződésileg megállapodtak. A vállalkozó a munkásszervezethez fordult, ez pedig felszólította tagjait, hogy a különmunkát a szerződésben megállapított bérért végezzék. A munkások mégis vonakodtak. És mi lett a, következménye? Az angol gépmunkásszervezet kifizette a különbözetet a vállalkozónak és azután behajtotta a tagjain. Mi még nem tartunk itt, uraim, és ennek nem az utolsó oka az osztrák vállalkozók elmaradottsága, épen mindenféle munkás-kérdés terén.

SZEMLE.

Törvényjavaslat a közveszélyes munkakerülőkről.

1. *Büntetés és dolgházba utalás.* 1. §. Az a keresetre utalt munkaképes egyén, aki munkakerülésből csavarog vagy egyébként munkakerülő életmódot folytat, kihágás miatt nyolc naptól két hónapig terjedhető¹ elzárással büntetendő. 2. §. Az 1. §-ban meghatározott cselekmény vétség és nyolc naptól három hónapig terjedhető fogházzal büntetendő, ha a tettes az 1. §. alapján már két ízben meg volt büntetve és a cselekmény elkövetésekor utolsó büntetésének kiállása óta két év még nem telt el. 3. §. Az 1. §-ban meghatározott cselekmény vétség és tizenöt naptól hat hónapig terjedhető fogházzal büntetendő: 1. ha a tettes magát vagy családját munkakerülő életmódjával erkölcsi romlásnak teszi ki; vagy 2, ha a tettes ellen alapos

gyanúokok merültek fel arra nézve, hogy bűncselekmények elkövetéséből él; vagy 3. ha a tettes a közbiztonságra veszélyes. 4. §. Vétség miatt tizenöt naptól hat hónapig terjedhető fogházzal büntetendő: 1. aki nyilvános vagy a, közönségnek nyitva álló helyen (1879: XL. t.-c. 87. §.) üzött tiltott szerencsejátékból tartja fenn magát vagy mások szenvedélyét, könnyelműségét, tapasztalatlanságát vagy értelmi gyöngeségét üzletszerűen szedelgésre használja ki; vagy 2. aki kéjnővel vagy tiltott kéjelgésből élő nővel tartatja ki magát. 8. §. A 2., a 3. vagy a 4. §-nak súlyosabb eseteiben a bíróság fogházbüntetés kiszabása helyett a tettest ítélettel dolgházba utalhatja, ha munkára nevelése és rendes életmódhoz szoktatása végett szükségesnek tartja. 6. §. Aki a 2., a 3. vagy a 4. §. alapján már meg volt büntetve, azt, ha utolsó büntetésének kiállása után két éven belül az 1-4. §-ok valamelyike alá esik, a bíróság fogházbüntetés kiszabása nélkül ítélettel dolgházba utalja. Az előbbi bekezdés esetében a bíróság a dolgházba utalást mellőzheti és egy hónaptól egy évig terjedhető fogházbüntetést állapíthat meg, ha az elítélt egyéniségéből és az eset körülményeiből alaposan lehet következtetni arra, hogy a tettes a büntetés kiállása után munkás és rendes életmódot fog folytatni. 7. §. Dolgházba utalhat a bíróság ítéletében oly büntettest is, akit az élet, testi épség, szemérem vagy vagyon ellen elkövetett büntett vagy vétség miatt fegyházra, börtönre vagy legalább három havi fogházra ítélt, ha megállapította, hogy ez a büntett vagy vétség a tettes munkakerülő életmódjával (1-4. §.) van összefüggésben. Az ily elítéltet a szabadságvesztésbüntetés végrehajtása után kell a dolgházba szállítani. A bíróság azonban ítéletében elrendelheti, hogy a, fogházra ítélt ezt a büntetését is a dolgházban állja ki. 8. §. A 2-4. §-oknak és a 6. §. második bekezdésének eseteiben az 1878: V. t.-c. 92. §-a nem alkalmazható. Fiatalkorút, aki az ítélet hozatalakor élete tizennyolcadik évét még be nem töltötte, dolgházba utalni nem lehet. 9. §. Az 1-7. §. alapján elítéltet a büntetésen felül, ha belföldi. oly községből, amely nem illetőségi helye, meghatározott időre ki lehet tiltani; ha pedig külföldi, az országból való kiutalásra kell ítélni s a visszatéréstől is egész életére vagy meghatározott időre el kell tiltani. A határozott időre szóló kitiltás és kiutasítás tartama egy évnél rövidebb nem lehet. 2. *A dolgházi őrizet végrehajtása.* 10. §. A dolgházba utalás határozatlan időre szól; de tartama egy évnél rövidebb és öt évnél hosszabb nem lehet. Ebbe az időbe a dolgházban végrehajtott fogházbüntetés tartamát (7. §. utolsó mondata) nem lehet beszámítani. 11. §. Dolgházul az igazságügyminiszter addig, amíg e célra megfelelő külön intézetek nem állítanak, valamely országos büntető intézetet, törvényszéki fogházat, valamely törvényhatóság vagy község által erre a célra felajánlott alkalmas épületet, vagy ily intézet vagy épület elkülönített részét jelöli ki. 12. §. A dolgházba utáltakat munkával kell foglalkoztatni és rendes életmódhoz kell szoktatni. Egyebekben a dolgházak szervezetét és rendtartását az igazságügyminiszter rendelettel szabályozza. 13. §. Minden dolgház mellett külön felügyelő hatóságot kell felállítani. A felügyelő hatóság tagjait a kir. bíróság, a kir. ügyészség és a rendőri hatóság tagjai, valamint a dolgház vezetői és más alkalmas egyének közül az igazságügyminiszter nevezi ki. A tagok száma ötnél kevesebb és tíznél több nem lehet. A felügyelő hatóság szervezetét és eljárását egyebekben az igazságügyminiszter a belügyminiszterrel egyetértve rendelettel szabályozza. 14. §. A felügyelő hatóság a dolgházba utalt feltételes szabadságra bocsátja, ha az intézetben legalább egy évet töltött, kellő szorgalmat s jó viseletet tanúsított és egyéniségének átalakulása folytán alapos

reményt nyújt arra, hogy szabadon bocsátása esetében munkás és rendes életmódot fog folytatni és ha számára megfelelő munka biztosítva van. Feltételes szabadságra kell bocsátani azt is, aki az intézetben az öt évet (10. §.) eltöltötte. A felügyelő hatóságnak e kérdésben hozott határozata ellen a kir. ügyészség, az intézet igazgatója és az elítélt nyolc napon belül az igazságügyminiszterhez folyamodhatik. 15. §. A feltételes szabadságra bocsátott köteles a felügyelő hatóság által meghatározott helyen tartózkodni, munkás és rendes életmódot folytatni. A rendőri hatóság a feltételes szabadságra bocsátott magatartását ellenőrzi s arról a felügyelő hatóságnak a szükséghez képest jelentést tesz. 16. §. A feltételes szabadságrabocsátás tartama egy év. Ha az elítélt ez idő alatt munkás és rendes életmódot folytatott, a szabadonbocsátás végleges lesz. Ha ellenben a szabadságra bocsátott iszákos, erkölcs-telen vagy munkakerülő életmódot folytat vagy a felügyeleti szabályokat más módon súlyosan megszegi, a tartózkodó helye szerint illetékes kir. bíróság (17. §.) a tények megállapítása után elrendeli visszaszállítását az intézetbe. Ha a feltételes szabadságra bocsátott a 7. §-ban meghatározott oly büntetést vagy vétséget követ el, amely miatt őt a bíróság fegyházra, börtönre vagy legalább három havi fegyházra ítéli, ez a bíróság az elítéltet a szabadságvesztésbüntetésen felül a dologházba visszautalja. Más büntetést vagy vétség esetében a bíróság az eset körülményeinek méltatásával határozza a dologházba visszautalás kérdésében. 7. §. Második bekezdése ily esetben is irányadó. A dologházba visszazállított az intézetben legalább egy évet, de legfeljebb öt évet tölt. Ebbe az időbe sem a dologházban előbb eltöltött időt, sem a feltételes szabadság idejét nem lehet beszámítani. Újabb feltételes szabadságrabocsátásnak a 14. §. szerint van helye. 3. *Vegyes és záró rendelkezések.* 17. §. Az eljárás az 1. §. esetében a közigazgatási hatóságnak, mint rendőri büntetőbíró-ságnak, a 2-6. §-ok eseteiben a kir. járásbíró-ságnak hatáskörébe tartozik. A 7. §. alapján elítélt az a bíróság utalja dologházba, amely az ott említett büntetést vagy vétség tárgyában ítél. Az e törvényben megállapított vétséggel alaposan gyanúsítottat azonnal előzetes letartóztatásba kell helyezni és ügyében az előzetes letartóztatás vagy a vizsgálati fogság tartama alatt kell érdemleges határozatot hozni. A letartóztatottat az előzetes letartóztatás és a vizsgálati fogság tartama alatt megfelelő munkával kell foglalkoztatni. A dologházba utalás és visszazállítás kérdésében az 1896: XXXIII t.-c.-ben a szabadságvesztésbüntetésre meghatározott perorvoslatnak van helye. 18. §. Az olyan büntettest, akit a bíróság szabadságvesztésbüntetésre ítél és dologházba is utalt, a szabadságvesztésbüntetés tartama alatt feltételes szabadságra bocsátani vagy közvetítő intézetbe szállítani nem lehet. 19. §. A nem rendes elmeállapotú egyénekre e törvény rendelkezéseit nem lehet alkalmazni. Ilyen egyéneket a bíróság, amíg e tárgyban külön törvény nem intézkedik, a közigazgatási hatóságnak ad át. Ha a dologházi őrizet tartama alatt derül ki, hogy az elítélt nem rendes elmeállapotú vagy egyéb okból munkaképtelen, a felügyelő hatóság őt az intézetből elbocsátja és az előbbi bekezdés értelmében jár el. A 14. §. utolsó bekezdése ilyen esetben is irányadó. 20. §. Az 1879: XL. t.-c. 62. és 63. §-a hatályát veszti. Az 1878: V. t.-c. 41. §-át és az 1879: XL. t.-c. 18. §-ának második bekezdését az e törvény alapján elítéltekre nem lehet alkalmazni. 21. §. E törvény 5-7., 10-16. §-ai és 18. §-a az igazságügyminiszter által megállapítandó napon, legkésőbb azonban 1916. évi január hó 1-én, többi rendelkezései pedig a kihirdetésüket követő harmincadik napon lép-

nek életbe. Ezt a törvényt az igazságügyminiszter és a belügyminiszter hajtja végre.

Egyelőre kritika nélkül közöltük a javaslatot, melynek bírálatára visszatérünk.

Törvényjavaslat az üzleti záróráról. 1. §. Budapest székesfőváros, úgyszintén Újpest rendezett tanácsú város, Rákospalota, Erzsébetfalva, Kispeszt, Pestszentlőrinc, valamint a fő- és székvárossal szomszédos és a kereskedelemügyi miniszter által rendeleti úton megjelölt más községek területén a nyílt árusítási üzleteket (boltokat) az azokhoz tartozó irodai és raktárhelyiségekkel együtt este 8 órától reggel 6 óráig, az olyan üzleteket pedig, amelyekben túlnyomóan élelmiszereket, vagy állami egyedárusági cikket árusítanak, este 1/9 órától reggel 5 óráig zárva kell tartani, amely idő alatt az üzleti alkalmazottakat foglalkoztatni tilos.

Az esti záróra bekövetkeztekor az üzletben levő vevők még kiszolgálhatók.

2. §. A székesfőváros, Újpest rendezett tanácsú város, valamint az 1. §-ban megnevezett, illetőleg a kereskedelemügyi miniszter által rendelettel megjelölt községek területén, vagy azok egyes részeiben lakó, valamennyi vagy csak bizonyos üzletághoz tartozó érdekelt kereskedő többségének kívánságára a kereskedelemügyi miniszter elrendelheti, hogy a székesfővárosban és az említett városban és községekben, vagy azok egyes részeiben, valamennyi vagy csak bizonyos üzletágban az egész éven át, vagy az évnek csak bizonyos szakában vagy bizonyos napjain a túlnyomólag élelmi, vagy egyedárusági cikket árusító üzleteket legkorábban este 8 órától legfeljebb reggel 6 óráig, más nyílt árusítási üzleteket legkorábban este 7 órától, a vásár- és ünnepnapokat megelőző napokon este 6 órától legfeljebb reggel 8 óráig zárva kell tartani, amely idő alatt az alkalmazottakat foglalkoztatni tilos.

Ha az érdekelt munkaadók egyharmada ilyen rendelet kibocsátására indítványt tesz, a kereskedelemügyi miniszter a többi érdekelt munkaadó meghallgatása iránt, az illetékes iparhatóságok útján hivatalból intézkedik.

Az 1. §. második bekezdésében foglalt intézkedés az e szakasz alapján megállapított záróra esetében is alkalmazandó.

3. §. Kivételesen az üzlet kötelező zárva tartásának ideje alatt is foglalkoztathatók az üzleti alkalmazottak:

1. leltározásnál, az ehhez szükséges munkák tekintetében és idő alatt;

2. az üzlet berendezésénél, vagy átköltöztetésénél;

3. olyan munkálatoknál, amelyeket az áruknak romlástól való megvédése, vagy más kényszerítő okból haladéktalanul kell végezni;

4. vásárok látogatásánál a csomagolási és elhelyezési munkák tekintetében, a vásárt megelőzőleg és követőleg egy-egy napon.

Az e szakasz alánján kivételesen az üzlet kötelező zárva tartásának ideje alatt foglalkoztatott alkalmazottaknak a munkaadó köteles huszonnégy óránként egyhuzamban, legalább 10 órai megszakítás nélkül való pihenő időt biztosítani.

4. §. A munkaadó köteles az e törvény 3. §-ának 1., 2. és 4. pontjai alapján kiadott rendeletben az üzlet kötelező zárva tartására nézve megállapított idő alatt foglalkoztatott alkalmazottainak számát, ezek naponkénti munkaidejét, a munkaközi szüneteket, az egyhuzamban nyújtott pihenő idő tartamát és a napokat, melyeken a rendkívüli munka végeztetik. 24 órával a munka megkezdése előtt, a 3. §. 3. pontja esetében pedig ugyanezeket az adatokat legkésőbb a munka megkez-

désétől számított 24 óra alatt az illetékes elsőfokú iparhatóságnak írásban bejelenteni.

5. §. A törvényben (1. §.), illetőleg a törvény alapján kiadott rendeletben (2. §.) megállapított üzleti záróra alól és pedig az utóbbi esetben a kereskedelemügyi miniszter előzetes jóváhagyása alapján Budapest székesfőváros területén, a székesfőváros tanácsa, az a törvény 1. §-ban megnevezett, illetőleg a kereskedelemügyi miniszter által rendelettel megjelölt többi helyen pedig az illetékes elsőfokú iparhatóság egyes üzletágakra vagy a községben levő valamennyi üzletre nézve az érdekelt üzlettulajdonosok kívánságára kivételt engedélyezhet s nevezetesen megengedheti, hogy a megjelölt üzletágakhoz tartozó üzletek vagy valamennyi üzlet előre meghatározott, évenként azonban összesen legfeljebb 30 napon legkésőbb este 9 óráig nyitva tartható legyen.

6. §. A székesfőváros tanácsa és az illetékes elsőfokú iparhatóság az 5. §. alapján adott engedélyekről s ezenkívül az elsőfokú iparhatóságok a 4. §. alapján hozzájuk beérkezett bejelentésekről a kereskedelemügyi miniszter által meghatározott módon jegyzéket vezetni és azt a kereskedelemügyi miniszternek bemutatni kötelesek.

7. §. Az e törvény alapján a munkaadók által előterjesztett kérvények és a tett bejelentések bélyegmentesek.

Az országos ipartanács állandó bizottságának kereskedelmi és munkásügyi osztálya április 26-án tárgyalta Beöthy László kereskedelemügyi miniszter elnöklése alatt az egységes záróráról készült fenti törvényjavaslat-tervezetet. A tanácskozásról hivatalos kommunikét nem adtak ki.

Amint értesülünk az ipartanácsi ülés eredményeképpen – az eddigi megállapodások szerint – a következő módosításokat tervezik:

Az első szakaszon, amelyben az alapvető intézkedés foglaltatik, nem lesz változtatás. A második paragrafus *Mi* irányban módosul. Az új szöveg azt fogja kimondani, hogy a rendes időnél korábban való zárást a kereskedelmi miniszter az érdekeltek képviselteinek kívánságára rendelheti el és hogy az előretolt záróra korábbi időre, mint 8 órára (élelmiszerüzleteknél), illetve 7 órára (másnemű üzleteknél) semmilyen napon sem eshet. (Az eddigi szöveg szerint az előretolt záróra a kereskedők többségének kívánságára volt engedélyezhető és a szombati, úgyszintén ünnep előtti napra esti 6 órára is engedélyezhette a miniszter – ha így kérték – a korábbi zárórát.)

A harmadik szakasz még egy ponttal bővül, amely ki fogja mondani, hogy évente bizonyos számú napon át rendkívüli munkatorlódás esetén a csomagolási és elhelyezési munkák tekintetében az alkalmazottak a kötelező zárvatartás ideje alatt is foglalkoztathatók. A kereskedőknek azt a kívánságát, hogy a szombati napon később zárhassanak, a miniszter nem akarja teljesíteni.

A vidék tekintetében a mostani tervezetben fenntartják a szabályrendeletek útján való intézkedést, de a néhány hónap múlva publikálandó nagyobb törvényjavaslatban (az alkalmazottak munkaviszonyáról) a szabályrendeleteket eliminálják.

Azt, hogy a bodegáktól stb. az élelmiszerüzletekben árusított cikkek a boltok zárórája után az utcán át ne legyenek árusíthatók, a végrehajtási rendeletbe foglalandó értelmezés útján kívánják biztosítani, úgyszintén a végrehajtási rendelet fogja pontosabban körülírni, hogy mely üzletek nyithatók fél öt órakor és tarthatók 8½ óráig nyitva.

Az alkalmazottak munkaidejéről, déli szünetéről stb. az alkalmazottak nagyobb törvénye fog intézkedni.

Az előadói tervezetet most szövegezi át Diószeghy József miniszteri osztálytanácsos. Az approbálás után a törvényjavaslat a minisztertanácsba megy, ha ott elintézik, még a király előzetes jóváhagyása kérendő ki és csak azután terjeszthető a javaslat a képviselőház elé.

Hatalmasan megnőtt az utolsó évtizedek; alatt a munkás keresete, de azért korántsem olyan mértékben, mint a munkásügyekben járatlan egyén gondolná. Ki hinné például, hogy az ipari haladás legnagyobb lendületű országában, Poroszországban a lakosság 41.2%-a még a létminimum alatt él, még pedig egy 600 márkás létminimum alatt. Pedig ezt mutatja a legújabb és legpontosabb porosz statisztikai felvétel 16,382.969 személy jövedelme 600 márkán alul marad, vagyis a népességnek majdnem a fele. „De ha a hozzátartozókat figyelmen kívül is hagyjuk, tehát a nomkereső gyerekeket és a feleséget, akkor is 20.7%-ja a lakosságnak 600 márkán aluli jövedelemből él.

A magyarországi szakszervezeteit 1912. évről számol be a Szakszervezeti értesítő májusi száma. Maidnom minden szakma megerősödött. Legjobban a vas- és fémmunkások szövetsége, egymaga majdnem 10.000 taggal.

1912-ben 29 országos szövetség 883 *szakcsoporttal* és 11 helyi egyesület tartozott a szakszervezeti tanács kötelékéhez. Az 1911. évhez képest az országos szövetségek száma kettővel, a csoportok száma pedig ötvenkilencel szaporodott. Ez a szaporulat onnan keletkezett, hogy a bérkocsissegédek és fehérszállítómunkások helyi szervezetei „Magyarországi szállítási és közlekedési munkások országos szövetsége” cím alatt egyesültek, az üvegesmunkások szövetsége pedig újlag csatlakozott a szakszervezeti fanácshoz. Viszont a helyi szervezetek száma, az eltolódás, illetve a szövetségekhez való csatlakozás folytán, hárommal csökkent. Az országos szövetségek közül a legerősebb a vas- és fémmunkások szövetsége 26.723 taggal, második helyen áll az építőmunkások szövetsége 16 639 taggal, utána jön a famunkások szövetsége 12.239 taggal, s nyomdászok szakegyesülete 10.861 taggal.

A szervezetek bevétele 1912-ben 2.333.806.60 *korona volt.* az 1911. évi 2.017.264.76 koronával szemben, vagyis a bevételi többlet 316.541.90 korona. Tagdíüamlékből befolyt 1912-ben 1,829.772.42, 1911-ben 1.588 457.11 kor., vagyis a múlt évi többlet 241,315.31 korona volt. Beíratási díjakból befolyt 56.167.70 (1911-ben 53.071.04 korona), multságokból 79.505.87 (1911-ben 95.330.76). egyéb bevételekből 368.360.67 (1911-ben 280.405 85). Ezek a számok mutatták szervezeteink fejlődését. A legnagyobb többlet a tagdíjáruléknál mutatkozik, ami a taglétszám emelkedésének köszönhető. Viszont a rossz gazdasági viszonyok folytán a kiadások is emelkedtek: 1912-beu 2.201.893.70 *korona kiadás volt az 1911. évi 1.767.098.58 koronával szemben.* A kiadásokból azonban tetemes Összeg ingatlanok törlesztésére lett fordítva, amely a végösszegben mint vagyon szerepel; ennek tulajdonítható, hogy a nagyobb kiadások ellenére is emelkedett a szervezetek összvagyonja. Különösen a segélyek összege emelkedett 1912-ben, ami az év utolsó negyedében bekövetkezett nagy munkanélküliségnek tulajdonítandó. *Munkanélküli segélyre fizettek szervezeteink 363.650 koronát.* 1911-ben 258.165 koronát, a többlet 105.485 korona (40.89%). Az utas- és költözködést segély 1912-ben 47.106, 1911-ben 33.471 korona volt.

Az 1912-ben eszközölt kiadások részletezése:

Munkanélküli segély	363,650.42
Utaz- és költözködési segély	47,106.76
Rendkívüli segély	26,034.85
Temetkezési segély	26,696.70
Beteg- és szülési segély	247,737.10
Özvegy-, árva- és rokkantsegély	128,986.44
Jogvédelem	42,169.46
Oktatás	34,221.81
Könyvtár	31,527.01
Szaklap	134,286.68
Lakbér	165,117.-
Lakásföntartás	39,275.65
Kezelési költség	215,556.63
Irodai kiadás	40,885.46
Leltár	34,084.91
Agitáció	86,987.23
Mulatságok	28,267.71
Ingatlan, törlesztés s egyéb kiadások	509,301.88

Összesen 2,201.893.70

A kedvezőtlen gazdasági konjunktúrák eredményei elsősorban a munkások közvetítésénél tűnnek föl. 53 szervezet küldte be adatait a munkaközvetítés eredményeiről. Ezek az adatok azt a szomorú valóságot igazolják, hogy évek óta nem volt oly nagy a munkanélküliség, mint 1912-ben, 1911-ben csak 46.380 volt a munkát keresők száma és 1912-ben ez a szám 58.590-re emelkedett. Igaz, hogy 1911-ben csak 51 és 1912-ben már 53 szervezet közvetített, illetve küldte be adatait, de normális viszonyok mellett, a számbeli különbség legfeljebb 2000-re és nem 12.000-re szökhetett volna föl, mint ezt kimutatásunk igazolja. Mindamelllett az elért eredmény kielégíthetőnek mondható, mert az év első három negyedében a közvetítés normális volt, csak az utolsó negyedben állott be a nagy pangás. Évi átlagban a jelentkezők 82.19 százaléka közvetítve *hü*, 1.012-ben az évi átlag 83.53 százalék volt.

A sör mint munkabér. A „Szocializmus” c. folyóirat írja: A budapesti Munkásbiztosítási Választott Bíróság egy ítéletéből kerültek napfényre azok a borzalmas állapotok, melyekben a sörgyári munkások százai sínylődnék.

A sörgyárosok a munkások szervezetlenségét és alkoholozta tudatlanságát és igénytelenségét kihasználva, az éhbér elleni lázadást mámorba fojtó *sörrel* fizetik. Egy balesetet szenvedett munkás ügyének tárgyalásánál derült ki a csúf üg. A munkásnak mint a kártalanítás alapjául szolgáló beszámítható évi javadalmazását a béren kívül *napi 3-3 liter sörben* állapította meg az Országos „Pénztár, számítván 300 munkanapra 900 liter sört. Ha ezen 900 liter sör helyett az illető munkás a megállapított 36 fillér gvári árnak megfelelő 324 koronát kapta volna meg, bizonyára más emberanyag lett volna ő maga is és más emberanyagot hagyna maga után. A sörgyári pokol azonban testi, szellemi és anyagi nyomorékot csinált belőle. *Mert a munkapiacon 3 liter szeszt fogyasztó ember a munkaszüneti napon még többet iszik.* Ha a 65 munkaszüneti napon csak 5-5 litert, tehát évi 345 liter sört számítunk, és tekintetbe vesszük, hogy ezen mennyiséget a munkás nem a gyárban, hanem a csapszékben fogyasztja és így legalább 50 fillérével fizeti literjét, akkor eredményként azt kapjuk, hogy a sörgyári munkás éhbéréből a munkaszüneti napokon közvetett utón meg 172 korona 50 fillért visszajuttat a sörgyárosnak.

A Fővárosi Árvaszék a gyermekvédelemért.

Melly Béla dr. árvaszéki elnök terjedelmes könyvben tette közzé fejtegetését arra nézve, hogy a gyermek-

védelem terén mi az árvaszék hivatása. A szerző a magyar városok országos kongresszusának megbízásából írta művét, melynek megírásánál adatokkal és tapasztalatokkal támogatták őt Bezerédj Pál, Ruffy Pál dr. miniszteri tanácsos, az állami gyermekmenedékhelyek országos felügyelője és Schärfer Jenő államrendőrségi kapitány. A tanulmányban legagitatívabb erejű az a rész, amely a németországi adatokat tartalmazza a hivatásos gyámügy fejlődésének áldásos eredményéről. A gyámügy ilyen irányú fejlődése óta a házasságon kívül született gyermekek halálozásának számaránya, Berlinben 5.6, Brandenburgban 8.2, Poroszországban 5.7 százalékkal csökkent, Németországban 100 törvénytelen gyermek közül életük első évében ma már csak 22.6 százalék hal el, míg ez az arányszám 1907-ben még 30-40 százalékra rúgott. Becses és iparfejlődésünk szempontjából is igen nagy jelentőségű a tanulmánynak az a része, mely az állami selyemfonó-gyárak mellett létesített munkásnő-otthonokról számol be. Ezek az otthonok, melyek Bezerédj Pál eszméje alapján jöttek létre, fokozatos elterjedésükkel gyermekvédelmi rendszerünknek Melly szerint igen fontos kiegészítő részét fogják tenni és pedig különösen azért, mert a gyermekvédelmet ezek gyakorlati irányban alkalmasak fejleszteni, amennyiben az állami gyermekmenedékhelyből pártfogásukba vett gyermekeket nemcsak gondozzák, testi és erkölcsi életét ápolják és fejlesztik, hanem megtanítván őket a gyári és szakipari munkára, az élet hasznos munkáisaivá nevelik és ezáltal egész jövőjüket biztosítják.' Hatalmas munkát végzett a kötet megírásával szerzője, aki rövid idő alatt a gyermekvédelem egyik legkiválóbb művelője lett és a fővárosi árvaszéknél nagy, szinte forradalmi jelentőségű reformokat léptetett életbe.

A Munkanélküliség elleni küzdelem magyarországi egyesülete dr. Földes Béla elnöklete alatt ankétet tartott. Az ankét előadója dr. Ferenczi Imre volt, aki a jelenlegi válság tényeiből megállapította, hogy a munkanélküliség a magyar ipar fiatalága, a szezoniparok túlsúlya, a fogyasztó piacnak a mezőgazdasági termésektől való függősége, de kiváltképpen a külföldi pénzpiactól való abszolút függősége folytán sokkal gyakrabban és hosszasabban van a munkanélküliség veszedelmének kitéve, mint a nyugati gazdagabb nemzetek. Míg ott a múlt esztendőben, sőt tulajdonképpen ma is a pénzdrágaság dacára virágzó ipari konjunktúra uralkodott, nálunk fokozatosan romlott. Megvilágította a nemzetközi pénzpiac helyzetét és azokat a hátrányokat, amely annak mai rendkívül feszült helyzetéből a magyar ipari hitelre származnak. Elsősorban az építőipar érzi meg a pénzforrások bedugulását, úgy, hogy a jövő esztendő elejéig nem lehet számottevő magánépítkezésre számítani és valószínű, hogy még azután is jóideig sokkal drágább jelzőlogkölcsonökkel lesz kénytelen az építőipar dolgozni, mint eddig. A főbb iparcsoportok helyzetének megvilágítása utána megállapította, hogy eltekintve egyes nagy nyersanyagtermelő (kőszén, vas, érc) és mezőgazdasági iparágaktól, az egész vonalon szünetelnek a megrendelések, üzemkorlátozások vannak napirenden, amelyek részben a munkások ezreinek elbocsájtásával járnak, részben a még alkalmazott munkások napi munkájának, munkaidejének és ezzel keresetének megszorításával járnak. A tömegfogyasztás erős megszűkülése természetesen állandóan visszahat számos iparág termelésére. Számos ipart az a veszély fenyeget, hogy a válság alatt elveszti munkás törzsállományát, akik részben elszélednek, részben, különösen a külföldi munkások, visszavándorolnak. A kormány és helyi hatóságok közmunkáktól és megrendelésektől egyre inkább

szintén tartózkodnak és ezzel is növelik a váltságot. Majd rámutat a hazai munkanélküliségi statisztika teljes hiányaira és előre jelezte az egyesületnek e téren előkészített akcióját. Szólt ezután a főváros akciójáról, amely egyrészt, a közmunkák elrendelésében, részben 50.000 koronának a megszavazásában állott a leginségesebb helyzetben lévő munkanélküliek nyomorának enyhítése végett. Minthogy a főváros által szem elől nem téveszthető kizárási föltételek a munkanélküliek oly kiválasztását eredményezték, hogy a jelentkezők száma csak kerek 1500 volt, remélhető, hogy a keresztülvitt vizsgálat után fönmaradók a jövő héttől kezdve legalább is oly hosszú ideig és átlag olyan összeggel lesznek segélyezhetők, mint ahogy a szakszervezetekben dívik. Kiderült azonban itt is, hogy mivel a munkanélküliség terén országos bajjal állunk *szemben, eráményes küzdelmet ellene* csak a kormány útmutatása, vezetése és anyagi részvétele mellett indíthatnak a városok. Az egyesületnek nem lehet más álláspontja, minthogy először fölhívja a kormányt a következőkre. Keressen a kormány módot arra, hogy ellentétben eddigi politikájával, a pénzügyi födözettel bíró állami közmunkákat a lehető leg szélesebb keretekben indítsa meg, a jövő évi költségvetésbe pedig a lehető legnagyobb mértékben irányozzon elő közmunkákat, mivel csak így lehet remény a jövő esztendőben is a legnagyobb romlás megakadályozására. Minthogy egyes vidéki városok is egészen eltérő elvek alapján kezdetek segítő akciókat, kívánatos, hogy a kormány egységes körrendeletben szólítsa föl a városokat először az általuk tervezett közmunkák lehető leggyorsabb elrendelésére, másrészt állítson föl egységes irányelveket arra nézve, hogy a munkanélküliek segélyezése miként történjék és erre a segélyezésre azzal buzdítsa a községeket, hogy a segélyösszegek felét magára vállalja. Végül jelezte, hogy a munkanélküliség végleges rendezésének, nevezetesen a munkanélküliség esetére való kötelező állami biztosításnak nélkülözhetetlen előfeltétele a munkaközvetítés országos rendezése, amely kérdésről az egyesület igen gazdag előkészítő anyagot fog a legközelebb kiadványai negyedik kötetében közzétenni és azt pozitív javaslatának kidolgozása *végett* a jövő ősszel tartandó szóbeli anketén is le fogja tárgyalni. Az előadói tanulmányhoz többen hozzászóltak.

Népközvetítési törvény a „dolgozni akarók” védelmére. Zürich kantonban népszavazás útján akarják a polgári pártok a törvényhozás elé juttatni egy a munka védelmére irányuló törvény követelését. A törvény tervezete és indokolása benne foglaltatik a népszavazási listákban és szigorú rendelkezéseket tartalmaz a külföldiek, a csoportosan elkövetett bántalmazások, a hivatalos rendelkezési ellen való ellenszegülésre irányuló felhívás, a laksértés, a jogtalan kényszerítés és fenyegetés stb. ellen és pedig a büntetőtörvénykönyv paragrafusainak megfelelő megváltoztatásának és kiegészítésének formájában. Legfontosabb e rendelkezések között az, amely a „dolgozni akarók” védelmére vonatkozik és a következőképen hangzik:

Fogházzal és pénzbüntetéssel vagy csupán pénzbüntetéssel büntetendő a) aki anélkül, hogy arra joga volna, vagy jogkörének áthágásával valakit erőszakkal vagy fenyegetéssel valaminek a tevésére vagy abbanhagyására kényszerít; b) aki anélkül, hogy arra inga volna vagy jogkörének áthágásával erőszakkal, fenyegetéssel vagy *alkalmatlankodással (leskelődéssel, kiérgetéssel, üldözéssel, szidalmazással)* valakit hivatásának gyakorlásában, üzemének folytatásában vagy egyáltalában a munkájában megakadályozni törekszik vagy abban megzavar; c) aki ebből a célból vala-

mely üzlet, ipartelep munkahely, lakás vagy közvetítő helyiség közelében helyet foglal, amennyiben cselekménye a büntetőtörvény könyv egyéb rendelkezései alá nem esnek.

Az indokolás e paragrafusnál kifejti, hogy a legutóbbi sztrájkok teljesen az anarchia jegyében folytak le, és hogy az ország törvényvel kénytelen azt a rendet biztosítani, amelynek az érdekében folytonosan katonai behívások válnának szükségessé.

A kezdeményezési kérvény aláírásainak a gyűjtése már április 24-ike óta folyamatban van, de kérdés, hogy az alkotmányszerüleg megkívánt számú aláírás összegyűlik-e.

A Magyarországi Földmunkások Országos Szövetségének elnöke Csizmadia Sándor egy bértarifát dolgozott ki a mezőgazdasági és kubikos munkások részére. A tervezet fölött vita indul meg a szövetség hivatalos lapjának a hasábjain és a megállapítandó tarifát azután a szövetség az életben megfogja valósítani. Az ország termelési viszonyaira való tekintettel persze a mezőgazdasági munkások tarifája a fontosabb. E részben a tarifatervezet szerint megszűnnék a részesarató-rendszer és a fix munkabér rendszere lépne életbe. Megszűnne az írásos aratási szerződés is, ami a gazdasági munkástörvény hatáskörének az elhárítását vonná maga után. A tarifának a mezőgazdasági munkásokra vonatkozó pontjai különben a következők:

1. írásos aratási és cséplési szerződést nem kötünk. Minden más szerződés is csak egy hétre szól.

2. Kommenció nem kell; a munkás maga éllelmezi magát.

3. A munkabér formája az órabér.

4. Minimális órabér: november, december, január és február hónapokban 40 fillér; március, április, május, szeptember és október hónapokban 50 fillér; június, július augusztus hónapokban és a cséplési munkánál 70 fillér; az aratási munkánál 1 korona.

A tizenyolc évesnél fiatalabb munkások vagy munkásnők bére a felnőtt munkások bérének 75%-a.

5. Munkaidő: november, december, január és február hónapokban 9 órás keretben 8 óra; március, április, szeptember és október hónapokban 12 órás keretben 10 óra; május, június, július és augusztusban 14 órás keretben 12 óra.

6. A munkaidő, ha a munka a községben van, a munka megkezdésétől, ha azonban egy órányi járásnál távolabb van, akkor attól az időponttól számítandó, amikor a munkás a munkára hazulról elindul.

7. Az éjjeli és egyéb, a rendes munkaidőn túl végzett munka 100%-kal magasabban díjazandó.

8. Ahol a munkások csoportosan dolgoznak, ott bizalmiférfit választanak, ki munkástársai érdekeit védelmezi, szükség esetén a dolgozóival vagy annak megbízottaival tárgyal.

9. A dolgozó a munkásoknak megfelelő és egészséges lakást ad.

10. A dolgozó a munkásoknak a szükséges tüzelőt adja és mindig friss vízzel látja el őket.

11. A fizetés mindenkor szombatban vagy ha a munka egy hétnél rövidebb ideig tart, a munka befejeztével történik. A fizetéssel eltöltött idő a rendes órabér szerint díjazandó, valamint az az idő is, amelyre a munkásnak a hazautazáshoz szüksége van.

12. Május elseje ünnepnap.

A **szimulálásról**, mint a munkásbiztosítási pénztárak rákfénjéről egyre több szó esik mindenütt.

Kaufmann dr. a betegsegélyezés egész területének legalaposabb ismerője és praktikusa egy e témáról tar-

tott értekezleten a következő szavakat mondotta e tárgyban elnöki megnyitójában:

Amit e részben a munkásnál kifogásolnak, sajnos jórészt az állami és gazdasági fejlődés által fokozott általános emberi jelenségek. Nem csupán a munkásnál van meg a hajlandóság arra, hogy állami jóléti intézményeket minden eszközzel, hamissággal is kihasználja és az élet minden bajában az államot tekintse a mentő segítség forrásának. Ez a hajlandóság annál inkább növekszik, minél mélyebben nyúl bele az állam az élet összes viszonylataiba és minél érezhetőbbé válnak rendszabályai az egyesekre nézve. A hosszú béke ideje alatt felhalmozódott gazdagság nem hagyta érintetlenül a népet. A modern, sokszor lázas munka a maga küzdelmeivel és izgalmaival jobban koptatja az embert, mint régente. Szédületes önbizalom és növekvő elpuhulás az egyik oldalon, aggály nélkül való nyereségvágy a másik oldalon: a mi idők ezek jegyében áll. Nem csoda, ha a munkásság se maradt tőle mentes. De semmi se alkalmasabb arra, hogy ellensúlyozza ezt a minden néprétegre kiterjedő leromlást, mint a kemény nevelés. Ezért mint szociálpolitikus örömmel üdvözlö az igazi általános hadkötelezettségnek most tervezett megvalósítását. A katonai szolgálat testileg és szellemileg megacélozza az ifjút, erősíti az egyén felelősségérzetét az összeséggel szemben. A kötelességtudás emelkedésével karöltve fog járni a népléli tökélesbedése is.

Munkásbiztosítás.

Rovatvezető: dr. Halász Frigys,

Országos munkás betegsegélyző- és balesetbiztosító-pénztár s. titkára.

Dr. Halász frigyes: Az országos pénztár balesetelhárítási akciója.

Az országos pénztár központjának munkásbiztosítási feladatai elvi magaslatból tekintve, nézetünk szerint a következő négy nagy főcsoportra oszlanak:

I. legelső az a feladat, amelyet az O. P. mint elsőfokú fórum lát el: a *balesetbiztosítás*. (Üzembesorozás, kártalanítás s az ezekkel összefüggő munkálatok);

II. a helyi szervek munkájának központi *irányítása* és *ellenőrzése* (pld. elvi határozatok, könyvelési útmutató, helyszíni vizsgálatok stb.);

III. központi *intézmények* létesítése a) az *adminisztráció* céljaira (ilyen például a székházépítés, szakvizsga szervezése stb), b) a *segélyezés* céljaira (pld. központi kötszerszállítás, munkáskórház, baleseti poliklinika stb.);

IV. a munkásbiztosítási praeventio szervezése, (betegségmegelőzés és balesetelhárítás.)

Az a sorrend, amelyben ezen feladatok itt fel vannak sorolva, jelzi egyúttal ezen feladatok *megkezdésének* helyes sorrendjét is. S valóban, az országos pénztár élettörténetén végignézve, azt látjuk, hogy az O. P. a maga életfunkcióját ebben a sorrendben kezdte meg, egynek: az üzembesorozásnak kivételével, melyhez rajta kívül fekvő okokból csak az I., II. és III. alatti egyéb feladatok folyamatba vétele után foghatott. A sorrend ezen elvételése azonban erősen érezte is válságos hatását.

Az, hogy a fent felsorolt feladatok *megkezdése* helyesen csak a fenti felsorolás sorrendjében történhetik, nem jelenti azt, amit egyesek hangoztatni szoktak, hogy a sorrendben később álló feladatsoporra az országos pénztárnak csak akkor szabad rátérnie, ha a

sorrendben előbbre álló feladatát már tökéletesen megoldotta, így pld. a különböző központi intézmények létesítése (III. feladat) ellen gyakran halljuk azt az elvenvetést, hogy addig, míg a sorrendben előbbre álló balesetbiztosítás (I. feladat) s a helyi szervek irányítása és ellenőrzése (II. feladat) nincs tökéletesé fejlesztve, addig kár az O. P.-nak a maga erőit központi intézményekre elpazarolni. A valóság az, hogy a feladatsorrendben későbbi helyen álló működés mind-egyike egyenesen a feladatsorrendben előtte álló működés tökéletesítésére szolgál, s így a felsorolt feladatoknak megfelelő sorrendben való egymásutáni mielőbbi bekapcsolása az országos pénztár életfunkcióiba, elengedhetetlen ahhoz, hogy az O. P. a sorrendben legelső helyen álló feladatait mentől jobban teljesítse. A helyi szervek munkájának irányítás- és ellenőrzésével való tökéletesítése (II. feladat) a balesetbiztosítás (I. feladat) mentől jobb ellátását, az adminisztráció és a segélyezés céljait szolgáló központi intézmények létesítése (III. feladat), úgy a balesetbiztosítás, mint a helyi szervek munkájának (I. és II. feladat) tökéletesítését szolgálja.

A feladatok sorrendjében előrehaladva, végre elérkezett az O. P. a maga legnagyobb, közgazdasági és szociális szempontból legértékesebb munkájához: a munkásbiztosítási praeventio intézményes szervezéséhez.

Sajnos, munkásbiztosítási törvényünk a munkásbiztosítási praeventio tekintetében meglehetősen fogyatékos. Maga a törvény kifejezetten egyáltalán nem szól a praeventióról; van azonban mégis több olyan rendelkezése, mely tényleg a praeventiót szolgálja. Ilyen rendelkezések kevésbé találhatók a betegsegélyezés terén (bár ott is vannak, mint pld. a T. 68. §. 2. és 3. bekezdése), mint inkább a balesetbiztosítás terén; de ezen a téren is mögötte marad törvényünk a német munkásbiztosító törvénynek.

A baleseti praeventiót szolgáló törvényi rendelkezéseket túlnyomó részben az jellemzi, hogy azok kettős természetűek: elsősorban a balesetbiztosítás kellő finansziális megalapozására irányulnak, tehát a balesetbiztosítás „üzleti” szempontjaiból indulnak ki, de egyúttal nagy szociális jelentőségük van annyiban, hogy a balesetbiztosítás üzleti alapjait olyképen rendezik be, hogy ez az üzleti berendezés a balesetelhárítás egy hatásos eszközévé válik.

A baleseti praeventiót szolgálja mindenekelőtt a T. 34. és 36. §-ainak azon rendelkezése, hogy az üzemek veszélyességükhöz mérten különböző veszélyességi osztályokba és veszélyességi arányszám alá soroztának. Ezen alapon az üzembesorozás alapjául szolgáló veszélyességi táblázaton az az alapelv vonul végig, hogy a *védőkészülékekkel fel nem szerelt üzenték mrir gasabb veszélyességi arányszámmal rovatnak meg*, mint a védőkészülékek tekintetében jól felszerelt üzemek. A magasabb veszélyességi arányszámmal együtt járó tetemesen magasabb baleseti költség arra készíti a munkaadót, hogy a magas baleseti költség kikerülése céljából inkább védőkészülékeket szerezzen be. A baleseti praeventiót szolgálják még az üzemeknek a pénztár által a balesetbiztosítás szempontjából való ellenőrzése (T. 20. §. 1. bek., T. 183. §. 3. bek.), a helyszíni vizsgálat alapján az iparhatóságtól vagy egyéb illetékes hatóságtól *konkrét óvintézkedések* elrendelésének kérése (T. 183. §., 4. bek.), valamint *általános óvórendszabályok* kibocsajtása iránti javaslatétel az országos pénztár részéről a; kereskedelemügyi miniszterhez (T. 183. §., ut. bekezdés). Ez az a pont, ahol a német munkásbiztosítási törvény sokkal kielégítőbb balesetbiztosítási hatáskört biztosít a munkásbiztosítási

tási szervezetnek. Míg az országos pénztár a konkrét óvintézkedés elrendelését az iparhatóságtól, az általános óvórendszabály kibocsátását pedig a kereskedelmiügyi minisztertől köteles kérni, addig a német szakszövetkezetek maguk jogosítottak a konkrét óvintézkedéseket elrendelni s az általános óvórendszabályokat kibocsátani, s az ezen konkrét vagy általános óvórendszabályt megszegő munkaadót saját hatáskörükben súlyos pénzbüntetésekkel sújtani. Ezt a Németországban kizárólag munkaadókból álló szakszövetkezeteket megillető hatáskört a mi törvényhozásunk a munkaadók és munkások paritásos képviselőiből összetett országos pénztárnak nem akarta megadni. A mi törvényünkben is van ugyan bizonyos büntető hatáskör biztosítva az országos pénztár részére, de csak arra az esetre, ha a munkaadó az iparhatóság által elrendelt óvintézkedést nem teszi meg, illetve a kereskedelmi miniszter által kibocsátott óvórendszabályokat szegi meg. Ilyen esetben az illető munkaadó üzeme a T. 184. §. 1. bekezdése értelmében a veszélyességi táblázat magasabb osztályába sorozható, ha pedig az illető üzem már előbb a legmagasabb osztályba soroztatott volna, a megfelelő díjtétel kétszeresével róható meg. A balesetelhárítási szolgálja még a T. 184. §-ának utolsó bekezdése, mely szerint 10 koronáig terjedhető pénzbírsággal sújthatja az iparhatóság azt az alkalmazottat, ki az előirt óvórendszabályokat be nem tartja vagy a rendelkezésre bocsátott óvókészüléket nem használja. Végül a balesetelhárítás szolgáltatában áll a T. 81. 82. §-ának azon rendelkezése, melyeknél fogva a munkaadó egyéni kártérítési felelőssége továbbra is fentartatik azon balesetek esetében, melyek a munkaadó hibájából, az előirt óvórendszabályok betartásának elmulasztásából eredtek.

Ezen törvényi lehetőségek keretében kellett az országos pénztár igazgatóságának mozognia, midőn f. évi április hó 28-án külön e célból tartott rendkívüli ülésében a jövőben kifejtendő balesetelhárítási tevékenységének alapelveit megállapította. Az igazgatóság állásfoglalását a balesetelhárítási program kidolgozása céljából kiküldött szakbizottságnak heteken át tartó tanácskozása előzte meg, melyen az állami munkásbiztosítási hivatal részéről kiküldött szakember is részt vett. E szakbizottság javaslata alapján, mely javaslatához az állami hivatalnak a szakbizottságban résztvevő kiküldöttje is mindenben hozzájárult, az igazgatóság az országos pénztár balesetelhárítási tevékenységére nézve a következő irányelveket állapította meg:

1. Az egész balesetelhárítási tevékenység súlypontja a T. 34. §-ának, illetve a veszélyességi táblázatnak azon rendszerén nyugszik, hogy a védőrendszabályok szempontjából jól felszerelt üzemek a valószínű üzleti kockázathoz mért alacsonyabb, a rosszul felszerelt pedig magasabb veszélyességi arányszámmal róvandók meg. Minthogy az O. P.-nak a törvény szerint más hatásköre, melyben ő maga valóban hatáskörrel rendelkező lehet, a balesetelhárítási, nincsen, balesetelhárítási tevékenységét főleg erre az üzleti alapról helyezi. Magát a balesetelhárítási tevékenységet az O. P. úgy kívánja kifejteni, hogy az üzemeket helyszíni szemle alá veszi, azokat az észlelt állapotnak megfelelő arányszámmal rója meg, de egyidejűleg részletes műszaki leírásokkal rajzokkal s egyéb útmutatásokkal javaslatot tesz a munkaadónak az üzem biztonságát és a balesetek elhárítását célzó megfelelő berendezés iránt és közli vele, hogy ezen javaslatok végrehajtása esetén a veszélyességi arányszámot az O. P. mennyire fogja csökkenteni. Azok a védelmi intézkedések, amelyeket az országos pénztár alkalmazására ajánl, iparáganként elvileg összefoglalva, ipar-

ágankénti szakbizottságok által állapítandók meg. Ha az ajánlott védelmi intézkedések a tapasztalatok szerint beváltak, vagy ha egyes szakmák természete előzetesen is megköveteli általános óvórendszabályok megállapítását, úgy az országos pénztár az óvintézkedéseket szabályzatba foglalja s azokat a T. 183. §-a szerint illetékes hatóság elé terjeszti hatósági rendeletként való kibocsátás céljából. A konkrét hatósági intézkedéseket, az óvintézkedéseknek az illetékes iparhatóság útján való hatósági elrendelését az O. P. csak a balesetelhárítási tevékenység megindítását követő 2-3-ik évben s csupán azon üzemekben fogja szorgalmazni a T. 81-82. §-ában foglalt jogok megóvása céljából, amelyekben a jól bevált védelmi intézkedéseket a fent vázolt üzleti alapon, a veszélyességi arányszám leszállításának kilátásba helyezésével, elérni nem tudta, s amely üzemekre nézve az illető iparág természetére tekintettel általános hatósági óvórendszabályok kiadását célravezetőnek nem tartja.

2. Az igazgatóság a balesetek elhárítására irányuló tevékenységre vonatkozó általános javaslatok megtételére s a balesetelhárítás általános irányítására egy külön szervezet létesít „balesetelhárítási tanács” néven. A balesetelhárítási tanács tagjai: 1. szavazó tagok; ezek kizárólag a munkaadó- és munkásérdekeltség képviselői, 2. tanácskozó tagok; ezek a tanácsban résztvevő tisztviselők. Szavazó tagok nem csupán az O. P. igazgatóságának tagjaiból állítatnak össze, hanem a munkaadó- és munkásérdekeltség legfontosabb szervezeteinek képviselői is bevonatnak a tanácsba, hogy ezúton a balesetelhárítási intézkedések végrehajtása ezen szervezetek közreműködése útján megkönnyíthessék. Szavazó tagok: az O. P. elnöke és alelnökei, továbbá az igazgatóság 3-3 munkaadó, illetve biztosított tagja, lehető tekintettel a fontosabb ipari szakmákra; végül az O. P. törvényes szervezetének megfelelően a gyáripari, az építőipari és kisipari érdekeltségek képviselői, a Magyar Gyáriparosok Országos Szövetsége, a Magyar Építőiparosok Országos Szövetsége és az Ipartestületek Országos Szövetsége által kiküldött egy-egy tag, úgyszintén a Magyarországi Szakszervezeti Tanács által ezen csoportoknak megfelelőleg kiküldött 3 tag. Tanácskozó tagok: az O. P. igazgatója és egyéb kirendelt szaktisztviselői; az állami munkásbiztosítási hivatalnak kiküldendő két tagja; egyúttal felkéri az igazgatóság a kereskedelmiügyi minisztert, hogy a m. kir. ipari főfelügyelői kerületet vezetőinek a balesetelhárítási tanácsban való részvételét engedélyezze, akik a felterjesztés kedvező elintézése esetén a tanács tagjaiként szintén meghívandók lesznek. A tagoknak szavazó és tanácskozó tagokra való felosztása a munkaadók és munkások közötti paritás elvének megóvása végett történt, mely elv az O. P. alapszabályainak 160. §-a értelmében az igazgatóság minden bizottságának megalakításánál – sa balesetelhárítási tanács sem egyéb, mint az igazgatóság egy bizottsága – szigorúan betartandó. Ebből a szempontból kifogásolandó is, hogy a szavazó tagoknál az O. P. elnöke és alelnökei, továbbá 3-3 munkaadó, illetve biztosított, tehát az O. P. részéről összesen 9 személy vesz részt a tanácsban 8 helyett, ami a paritást kizárja. Ez egyszerűen úgy lesz módosítandó, hogy azon érdekeltségéből, amelyhez a pénztár elnöke tartozik, csak 2 igazgatósági tag lehet a tanács tagja.

A balesetelhárítási tevékenység részletkérdéseinek kidolgozására, a balesetelhárítási tanács ipari szakmánként szakbizottságokat alakít az illető szakmák munkaadó- és munkásérdekeltségének képviselőiből, akik nem kell, hogy a pénztári autonómia tagjai legyenek. A szakbizottságok tárgyalásaira a tanács kebeléből legalább egy munkaadó és egy biztosított tag

küldendő ki. A szakbizottságok üléseire a szükséghez képest egyéb szakférjak is meghívhatók.

A balesetelhárítási tanács egész szervezetét igen szerencsésnek tartjuk s különösen üdvösnek tartjuk abban az iparfőfelügyelők részvételét. Az állami iparfelügyelői intézmény túlnyomó részben úgyis a munkásbiztosító pénztárak preventív feladataival azonos célt szolgál. Ha a balesetelhárítási tanácsban összhangfog létrejönni a pénztár, az ipari főfelügyelők s a munkaadó- és munkásérdekképviseletete között a balesetelhárítási óvintézkedések tekintetében, úgy egyrészt a munkaadó- és munkásérdekeltség társadalmi utón fogja ezen óvintézkedések végrehajtását forcírozni, s az iparfelügyelők a hatósági kényszer, a pénztár pedig az üzleti előny kényszerével fognak ugyanabban az irányban hatni.

Már máskor is hangoztattuk, hogy iparfelügyelet és munkásbiztosítási praeventio csak akkor fognak valóban eredményt elérhetni, ha egymással összefognak. Örömmel látjuk a balesetelhárítási tanács szervezetében ennek az összefogódzásnak a csiráját. Ez az összeműködés azonban ezek szerint még csupán tényleges lesz, ha az ott közreműködő tényezők egymást egy meggyőződésre tudják bírni; jogilag azonban nem állana fenn a kötelezettség az országos pénztárra és az ipari főfelügyelőkre, hogy azonos balesetelhárítási óvrendszabályokat kövessenek.

Nézetünk szerint a követelményeknek valóban megfelelő iparfelügyelet és valóban hatásos munkásbiztosítási praeventio csak akkor lesz lehetséges, ha az *állami* iparfelügyelet (mely természetesen *közvetlen* intézkedési joggal ruházandó fel az iparhatóságoknál való instanciázás helyett) és az *autonóm* munkásbiztosítás valamely olyan *szerves* kapcsolatba hozatnak egymással, hogy *jogilag* biztosított összeműködéssel *kell* ugyanarra a célra törniök, a helyett, hogy egymással parallel futva meddően fecséreljék el erejüket. Ehhez a végleges szerves összekapcsoláshoz jó kezdet a balesetelhárítási tanács jelenlegi szervezete, s jó útmutatásokkal fognak szolgálni a tanácsban való tényleges összeműködés útján szerzendő tapasztalatok.

3. Elhatározta az igazgatóság, hogy a balesetelhárítási munkálatok végzésére csak műszaki s legalább 2 évi gyakorlattal bíró egyénekből álló külön személyzetet alkalmaz. Ezek az alkalmazottak fogják, miként a német szakszövetkezetek hasonló munkakörü műszaki felügyelői, a munkabérbevallások ellenőrzését is végezni.

Mint ezekből látható, nagyjelentőségű és szerencsés irányú kezdeményezés történt az országos pénztár részéről a balesetbiztosítás szervezése érdekében. Remélhető, hogy ezen kezdeményezés végrehajtását nem fogja megnehezíteni az állami munkásbiztosítási hivatal sem, noha képviselője az országos pénztár igazgatóságának ülésén egyrészt a balesetelhárítás fent ismertetett üzleti alapon való keresztülvitelének jogosultsága ellen felhozott *elvi aggály* és a balesetelhárítási tanács szervezetével járó költségekből eredő *pénzügyi* aggály hangoztatásával ezen, immár egy év óta húzódozó ügyben egyelőre a határozathozatal felfüggesztését kérte. Az állami hivatal képviselőjének ezen álláspontja az igazgatóságban kellemetlen meglepetést keltett, mert mint fentebb előadtuk, az állami hivatalnak a balesetelhárítási alapelveket előkészítő szakbizottságba kiküldött (az igazgatóságban jelenvolt képviselőjével nem azonos) képviselője az igazgatóság elé terjesztett bizottsági propozíciókhoz teljes egészében hozzájárult. Az igazgatóság az állami hivatal kép-

viselőjének felszólalása dacára egyhangúlag fogadta el a javaslatot.

A balesetelhárítási tevékenységnek a tervezett üzleti alapon való végrehajtása ellen emelt elvi aggály nem is állhat meg, mert a törvény és a veszélyességi táblázat a maga egész rendszeréből kitűnően egyenesen rá kívánta utalni az országos pénztárt a balesetelhárítás ilyen szervezésére. A felmerülő költségek elleni pénzügyi aggály is indokolatlan, amit legjobban illusztrál az, hogy azon munkaadóérdekeltségeknek az igazgatóságban jelen volt képviselői, amely érdekeltségek ezen balesetelhárítási költségeket teljes egészükben viselni fogják, a legmelegebben szólaltak fel a javaslat mellett, mert tudatában vannak annak, hogy a baleseti költségeket viselő munkaadókra összehasonlíthatatlanul gazdaságosabb az a kiadás, amit a pénztár a balesetek hatásos megelőzésére ad ki, mint az, amelylyel a már megtörtént balesetet kártalanítja.

Mint hogy a balesetbiztosítás azon terén, amelyre az O. P. igazgatósága ezúttal lépett, a pénztár anyagi érdeke a biztosítottak, a munkaadók s a nemzeti termelés összes érdekeivel találkozik, reméljük, hogy az állami hivatal részéről is el fognak ejtetni az aggályok s a hivatal kiküldött tagjaival mentől előbb tevékeny részt fog venni maga is a balesetelhárítási tanács missziót teljesítő munkájában.

A kerületi és vállalati pénztárak autonóm szerveinek újra választása az ország túlnyomó részében április végén megtörtént. Ez volt a második választás az 1907: XIX. t.-cz. életbelépte óta s kedvezően különbözött az elsőtől abban, hogy az alapszabályok módosítása folytán ezúttal a gondnokság alatt állók és a tanoncok már nem szavaztak.

A legtöbb helyen zajtalanul, simán folytak le a választások. Erős küzdelem csak a munkásküldöttek választásánál s csak oly helyeken volt, ahol a szocialisták a keresztényszocialistákkal mérkőztek. A legerősebb volt a harc Sopronban, Győrött és Újvidéken. Sopronban a szocialisták megtartották eddigi pénztári pozíciójukat, Győrött és Újvidéken pedig sikerült nekik a kiküldötti helyeket a keresztényszocialistáktól elhódítani. Megfordított esetről, ahol a keresztényszocialisták hódították volna el a pénztárt az eddig bennülő szocialistáktól, – nem hallottunk. Azt hisszük, hogy ebben része van annak is, hogy az örendelkezéssel nem bíró tagok a választásokból kirekesztettek, mert az első választásnál épen a keresztényszocialisták köszönhették nem egy helyen győzelmüket 14-15 éves leányok és tanoncok tömeges leszavaztatásának.

A munkaadók részéről mindenütt nagy részvétel mutatkozott a választásokon; a szavazásra jogosultak közül 10-25% vette csak ki igazolványát. Budapesten jelentős eseménye volt a választásnak az, hogy a Magyar Gyáriparosok Országos Szövetsége, mely ezelőtt önállóan járt el a választásoknál, a Magyar Építőiparosok Országos Szövetségével, az Országos Iparegyesülettel és az Ipartestületek Országos Szövetségével kompromisszumra lépett s *ez alkalommal egyúttal megállapodást létesített nevezett egyesületekkel az országos pénztárnak folyó évi közgyűlésén megejtendő igazgatósági, felügyelő-bizottsági és állami hivatali ülnöki választásokra is.* Ezek szerint a munkaadók oldalán is csupán egy párt fog már a jövőben jelentkezni az országos pénztár közgyűlésén, amint az alkalmazottak oldalán már eddig is csupán egy párt szerepelt, mert az a néhány kiküldött, ki a szervezett munkássághoz nem tartozott, egyáltalán nem adott életjelt magáról.

A most lezajlott választások ellen is tömegesen emelnek a kisebbségen maradt frakciók panaszokat. Az 1910. évi választások ellen emelt panaszok elintézésének lassúságáról dicsézőleg emlékezhetnek meg azok a kiküldöttek, kik dacára jogosulatlanul történt megválasztásuknak, tisztségüket 1-1½ évig nyugodtan gyakorolhatták. Az országos pénztár és az állami hivatal most egyetértőleg odatörekcsenek, hogy minden panaszt a legnagyobb sürgősséggel intézzenek el s a lehető legrövidebb idő alatt eltávolítsák az önkormányzat teréről az ottan jogos tisztséggel nem bírókat s így a pénztári tagok valódi akaratának megfelelő önkormányzati szervek végleges megalakulását tegyék mentől előbb lehetővé.

Lehet-e valaki az Országos Pénztár keretébe tartozó két pénztárnál egyidejűleg az önkormányzati szervek tagja? Az Országos Pénztárhoz e tárgyban az állami munkásbiztosítási hivatal 4841/913. sz.-a. többek között a következőket írta: „. . . A kerületi pénztár kerületében levő minden olyan vállalatnak, telephelynek vagy üzemnek *tulajdonosa*, illetve vállalkozója, amelyben az 1907. évi XIX. t.-c. szerint betegség és *baleset* esetére biztosított alkalmazottak vannak, az idézett törvény 120. §-ának második bekezdése értelmében az illető kerületi pénztárnak tagja, s mint ilyen figyelemmel az országos pénztári alapszabályok 209. §-ára, hacsak valamely más törvényszerű kizárási ok fenn nem forog, a ker. ptár önkormányzati szerveinek megalakításánál úgy cselekvő, mint szenvedő választói joggal bír, tekintet nélkül arra, hogy esetleg az általa fönntartott vállalati betegsegélyző pénztárnak egyidejűleg elnöke is.

Amennyiben az illető váll. bs. pénztárnak elnöke nem maga a munkaadó, hanem annak megbízottja, ez utóbbi figyelemmel az idézett törvény 120. §. második bekezdésében foglaltakra, a kerületi pénztár önkormányzati szerveinek megalakításánál sem cselekvő sem szenvedő választói jogot nem gyakorolhat, hacsak az orsz. pénztári alapszabályok 8. §-a második bekezdésében említett eset fenn nem forog, vagyis, ha az illető egyúttal a kerületi pénztár munkaadó tagja gyanánt szereplő közkereseti-társaság, betéti-társaság, jogi személy vagy törvényes képviselő alatt álló természetes személynek törvényszerű képviselőre is jogosultsággal, illetve meghatalmazással nem bír.

Az esetre végül, ha valamelyik vállalati pénztárt fönntartó munkaadónak olyan alkalmazottjáról lenne szó, aki *csupán balesetbiztosításra* kötelezett s e címen biztosított tagja a ker. pénztárnak, az ilyen az *edem öt megillető cselekvő és szenvedő választói jogot az esetben is gyakorolhatja a ker. ptár önkormányzati szerveinek megalakításánál, ha egyidejűleg a munkaadója által fönntartott vállalati betegsegélyző pénztárnál az önkormányzati szervek valamelyikében a munkaadó képviselőjében.részt vesz.*

Az orsz. pénztár idézett fölterjesztésében ide vonatkozólag felemlített azt az aggályt, hogy ez esetben egy és ugyanazon személy egyidejűleg a vállalati és a kerületi pénztár önkormányzatának tagjává is válhatik, ami visszás és tarthatatlan helyzetet teremtene, a hivatal nem osztja, mert semmi olyan körülményt nem lát fönnforgni, amely az esetleges kétféle megbízatást egymással ellentétben állónak és így összeegyeztethetlenné minősítené, annak kizárására pedig az idő szerint sem törvényes, sem alapszabály rendelkezés fenn nem áll! . . .”

Felelős szerkesztő: Dr. LÁNCZI JENŐ.